

Gottfried von Straßburg • Tristan

Gottfried von Straßburg

Tristan

Založba Univerze v Novi Gorici

2021

Gottfried von Straßburg
Tristan

Prevod besedila, prevod in priredba opomb pod črto: Simon Širca
Strokovni pregled: Marija Javor Briški, Jan Ciglencečki
Jezikovni pregled: Katja Paladin
Oblikovanje naslovnice: Gregor Franken

Izvirni naslov: Tristan

Izvirne opombe © 2011 by Deutscher Klassiker Verlag, Berlin
© 2017 Philipp Reclam jun. Verlag, Ditzingen

Založnik: Založba Univerze v Novi Gorici, Vipavska 13, Rožna Dolina,
Nova Gorica, <http://www.ung.si/sl/zalozba>

Tisk: Tiskarna NONPAREL, d.o.o.
Naklada: 300

Leto izida: 2021
ISBN 978-961-7025-20-0

CIP — Kataložni zapis o publikaciji
Narodna in univerzitetna knjižnica, Ljubljana

821.112.2'04-39

GOTTFRIED von Straßburg, 12./13. st.

Tristan / Gottfried von Straßburg; [prevod besedila, prevod in priredba opomb pod črto Simon Širca]. — V Novi Gorici: Založba Univerze, 2021

Prevod dela: Tristan

ISBN 978-961-7025-20-0

COBISS.SI-ID 67536387

Copyright © 2021 Založba Univerze v Novi Gorici.
Vse pravice pridržane. Razmnoževanje in fotokopiranje dela v celoti ali po delih brez predhodnega dovoljenja Založbe Univerze v Novi Gorici je prepovedano.

Kazalo

Spremna beseda	v
Gottfried von Straßburg: <i>Tristan</i>	1
Prolog	1
Riwalin in Blanscheflur	9
Tristanova otroštvo in mladost	29
Ugrabitev	35
Lov	45
Mladi umetnik	55
Vnovično snidenje	63
Imenovanje za viteza	75
Vrnitev domov in maščevanje	85
Morolt	97
Tantris	115
Snubitvena odprava	129
Boj z zmajem	139
Odkrhek	153
Dokazilo	165
Ljubezenski napoj	173
Priznanje	181
Brangæne	189
Rota in harfa	199
Marjodo	207
Zvijača proti zvijači	213
Melot	221
Nočni zmenek v gaju	227
Božja sodba	235
Petitcreiu	245
Izgon	255
Ljubezenska votlina	261
Razkritje	271
Vrnitev na dvor in slovo	279
Izolda Beloroka	289

Dodatek	303
Thomas: <i>Tristran et Ysolt</i>	305
Ulrich von Türheim: nadaljevanje	313
Heinrich von Freiberg: nadaljevanje	321
Kazalo osebnih in krajevnih imen	329
Izbrana literatura	331

Spremna beseda

*To zgodbo dveh, ki sta mrtvó ljubila,
pred tisoč leti je zapel poet.
Četudi se v resnici ni zgodila,
dogaja se v resnici spet in spet.*
Janez Menart, *Tristan in Izolda* (1953)

Legenda o Tristanu in Izoldi, zgodba o neobvladljivi strasti med nesojenima zaljubljenca, o navzkrižju njune zakonolomne ljubezni z družbenimi normami in o njuni tragični smrti, že vse od srednjega veka prenika v vse tokove evropskega umetnostnega izročila. Richard Wagner je s svojo glasbeno dramo *Tristan in Izolda* dosegel enega od vrhuncev človeške kulture v glasbi, na srednjeveški književni Parnas pa se je ob *Parzivalu* Wolframa von Eschenbacha in *Pesmi o Nibelungih* povzpел tudi Gottfried von Straßburg s svojim *Tristanom*.

V motivu Tristana in Izolde sta neločljivo povezana radost in trpljenje, ljubezen in smrt. Gottfried že v prologu ugotavlja, kako ključna je za pristno ljubezen bolečina neizpolnitve in hrepenenja, kajti srce “šele skozi postane to, kar je” — in ko bi se bil mogel odpraviti v prihodnost in se srečati z Denisom de Rougemontom, bi se bržkone z njim strinjal, da je “eksaltacija nesrečne ljubezni” od trubadurjev dalje stalnica v zahodnem pesništvu. De Rougemont v svoji študiji *Ljubezen in Zahod*¹ pojasnjuje, zakaj je ta obrazec tako učinkovit:

“Ljubezen in smrt, pogubna ljubezen: resda to ni vsa poezija, je pa vsaj vse tisto, kar je priljubljeno, kar je v naših književnostih najbolj ganljivo; in v naših najstarejših legendah in najlepših pesmih. Srečna ljubezen nima zgodovine. So zgolj romani o usodni ljubezni, to je ljubezni, ki jo ogroža in obsoja življenje samo. Zahodna lirika ne povzdiguje čutnega užitka in ne plodnega miru zakonskega para. Bolj povzdiguje ljubezensko strast kakor izpolnjeno ljubezen. Strast pa pomeni trpljenje. To je najpomembnejše.”

¹ Seznam izbrane literature je na str. 331.

Znotraj formalnega okvira ljubezenskega trikotnika ter problema zakonske stanovitosti in podložnikove zvestobe vladarju je ta dihotomija med blaženostjo in pogubo srčika Gottfriedovega večno aktualnega romana.

Avtor, meceni in občinstvo

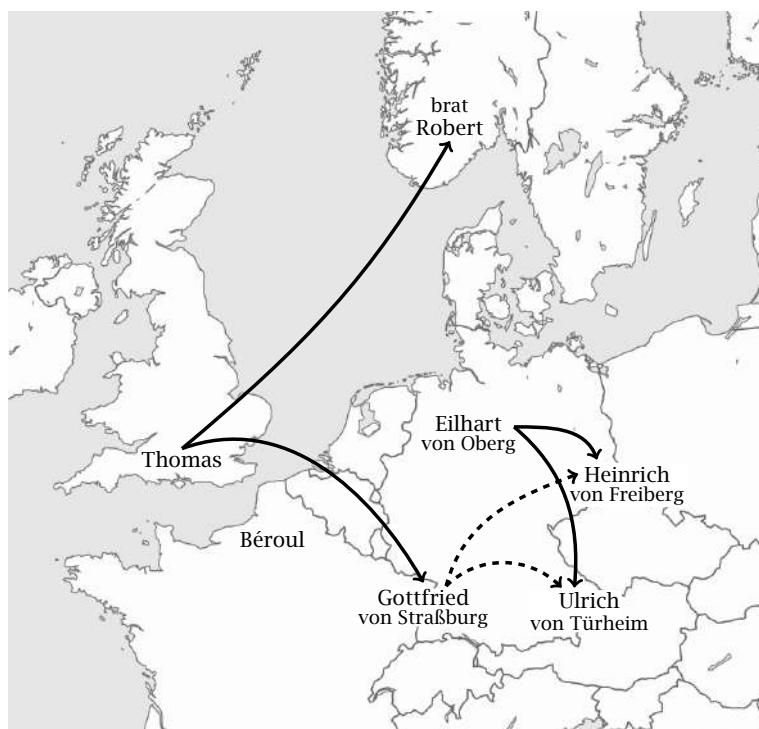
Ime avtorja *Tristana* nam je v svoji polni obliki, Gottfried Straßburški, znano le iz omemb v kasnejših virih. Pesnik sam se v svojem delu, ki je nastalo okrog leta 1210 in je žal ostalo nedokončano, nikjer ne imenuje niti z osebnim imenom: pogojno ga je mogoče razbrati le iz nepopolnega akrostiha GOTE[FRID/FRIT?] v osrednjem delu besedila. Popolno ime Gottfried von Straßburg navajajo šele pisci iz druge polovice 13. in zgodnjega 14. stoletja, nekateri še z dodatno oznako *meister*, kar lahko pomeni klerika, poklicnega pesnika z nazivom magistra, pa tudi učitelja v stolniški ali samostanski šoli. Sodeč po tem, da se na Gottfrieda nobeden od teh virov ne sklicuje s plemiškim atributom *her* ali *herre*, verjetno ni bil žlahtnega stanu; vsi poskusi, da bi dobili vpogled v njegovo življenje skozi dokumentirano zgodovino mesta Straßburg in da bi ga umestili v krog straßburškega meščanstva ali identificirali njegove stike s tamkajšnjim škofovskim dvorom, pa so se izjalovili oziroma ostajajo na ravni hipotez.

Slabo opredeljive so tudi okoliščine *Tristanovega* nastanka. Inicialke začetnih verzov prvih desetih kitic prologa v izvorniku tvorijo akrostih GDIETERICH, kjer G verjetno pomeni avtorja (Gottfried), DIETERICH pa njegovega pobudnika, naročnika ali podpornika, morda tudi (pesniškega) prijatelja. Po mnenju interpretov bi to utegnil biti grof Deodericus/Diethericus iz rodbine de Argentina, njegov istoimenski ujec ali v listinah večkrat izpričani Dietrich iz rodbine Stehelin — vsi trije so sodili med škofovske ministeriale — ali pa Dietherus, upravnik (*cellerarius*) kolegiatne ustanove sv. Tomaža, ki je bila dostopna zlasti sinovom straßburških vitezov in patricijev in ki je vzdrževala tesne odnose s staufovci. Vsaj v *Tristanu* močno zastopana trgovska motivika nakazuje, da bi lahko bili naročniki ali glavni recipienti dela res predstavniki zgornjega sloja straßburškega meščanstva, naklonjenega viteški kulturi in viteškemu načinu življenja.

Zgodovina Tristanove snovi do Gottfrieda

Pripoved o Tristanu je nesporno keltskega izvora, njeni začetki pa bržkone segajo na ozemlje Piktov, ljudstva, ki je v pozni antiki in zgodnjem srednjem veku živelo na severu in vzhodu Škotske: več piktskih kraljev iz 7., 8. in 9. stoletja je nosilo ime Drost (z inačicami Drust, Drustan, Drost, Droston), od koder je sčasoma vzniknil literarni Drystan, vzporedno pa še lik njegove ljubice Essylt. Pripovedi o Drystanu (Tristanu) in Essylt (Iseult, Izoldi), ki se morda naslanja na starogrško zgodbo o Perzeju in Andromedi, sicer ne povzema noben zgodovinski vir. Ob širjenju proti jugu (Irska, Wales, Cornwall) je pripoved naposled okrog leta 1130 dosegla celino, tam pa so se njene keltske prvine prepletle z vzhodnjaškimi in antičnimi.

Skupna pisna predloga za kasnejše inačice je verjetno nastala sredi 12. stoletja; po Bérroulu, tedanjem normandijskem pesniku, ki se nanjo sklicuje, je med Gottfriedovimi interpreti znana kot *estoire* (zgodba, historija). V nasprotju s keltskim “Pratristanom”, ki mu je bilo moč doslej zanesljivo pripisati zgolj motiv plovbe v neznano in pripoved o begu zaljubljenecv, naj bi *estoire* že vsebovala Tristanovo zgodbo, kakršno poznamo iz ohranjenih besedil. Za pričevanji, v katerih se je *estoire* bržkone najverneje ohranila, veljata inačici Béroula in Eilharta, nemškega pesnika s konca 12. stoletja.

• Zemljepisna porazdelitev ključnih inačic Tristanove snovi (prir. po Huber, 2012). Polne črte ponazarjajo vsebinske prevzeme, prekinjeni črti pa nadaljevanji.

Bérroulov roman je ohranjen v enem samem rokopisu iz 13. stoletja (prvotno besedilo je verjetno nastalo med časom okrog leta 1160 in zgodnjim 13. stoletjem), a je zgolj fragment: sredi stavka se konča z verzom 4485 in vsebuje le nekaj prizorov, med njimi nočni zmenek v gaju, božjo sodbo, izgon zaljubljenecv in epizodo z ljubezensko votlino. Iz uporabljenega narečja je moč sklepati, da je delo nastalo v zahodni Franciji, značilna dikcija s pogosto uporabo nagoovorov, kot so “poglejte”, “poslušajte” ali “prisluhnite, gospodje”, ter dramatična, skokovita, s kontrasti prežeta pripoved pa nakazujeta, da je roman sprva krožil le v ustnih inačicah, namenjenih recitaciji pred občinstvom.

Med Gottfriedove vire smemo šteti tudi roman *Tristrant* Eilharta von Oberga, napisan okrog leta 1170 (ali 1190). Roman je ohranjen v treh fragmentih iz 12. in 13. stoletja ter v dveh popolnih rokopisih iz 15. stoletja. Eilhartov roman je najzgodnejša v celoti ohranjena inačica Tristanove snovi, zato je mogoče z njegovo pomočjo vsebinsko dopolniti Gottfriedov torzo in druge fragmente.

Čeprav se Gottfried v svojem romanu na Eilharta večkrat posredno sklicuje in z njim na videz celo polemizira (ne da bi avtorja imenoval), pa kot pravega pôroka za svojo inačico *Tristana* v verzu 150 izrecno navaja Thomasa Britanskega (*Thômas von Britanje*), ki se v verzu 328 ponovi kot *Thômas*. (Tudi v fragmentih starofrancoskega romana *Tristran et Ysolt* naletimo samo na imeni *Thomas* in *Tumas*.) Ali vzdevek *von Britanje* v Gottfriedovi inačici nakazuje Bretonca ali pomeni Britanijo oziroma Anglijo, je prav tako negotovo kakor opredelitev Thomasa za celinskega Francoza, Anglonormana ali Angleža. Kraj njegovega delovanja bi utegnil biti anževinski dvor kralja Henrika II. in Eleonore v Angliji, določitev časa nastanka romana pa je povezana z opredelitvijo, ali je bilo delo ustvarjeno za kralja ali prej za kraljico. Pred letom 1155 ni moglo biti napisano, saj je tedaj izšel Waceov *Roman o Brutu*, ki ga navaja tudi Thomas. Če je bila pobudnica oziroma mecenska romana kraljica, lahko nemara za najkasnejšo letnico njegovega nastanka štejemo leto 1173, leto, ko je Eleonora pri Henriku prišla v nemilost; če kot naročnika ali podpornika romana upoštevamo kralja, pa smemo zgornjo mejo pomakniti na čas okrog leta 1176, leta nastanka Chrétienovega *Cligèsa*, v katerem je moč prepoznati prvine Thomasovega dela.

Thomas in Gottfried sta ustvarila tako imenovani dvorski inačici (fr. version courtoise, nem. höfische Fassung) Tristanove snovi, inačici Béroula in Eilharta pa v starejši literaturi pogosto označujejo kot "sviraški" ali "godčevski", se pravi, "nedvorski" (fr. version commune, nem. spielmännische Fassung). Sodobni interpreti na to delitev gledajo kritično. V primeri s Thomasom in Gottfriedom iz Béroula in Eilharta morda res izraziteje veje odrski duh ustnega podajanja, a njunih besedil zato še ne kaže označevati za nedvorski. Béroul celo sam vzpostavi ta razloček, ko druge inačice snovi (oziroma ljudi, ki jih širijo) označi za nedvorske (*vilain*), junaka svoje zgodbe pa za plemenitega in dvorsko uglajenega (*preuz et courtois*).

Od Thomasovega romana *Tristran et Ysolt* je ohranjenih le približno 3300 verzov v šestih različnih rokopisih, v teh fragmentih pa se zgodba po naključju začenja približno tam, kjer se Gottfriedov nedokončani roman neha: vsebinsko se deli prekrivata v zgolj 200–300 verzih, preostali del Thomasovega besedila pa pripoveduje o dogodkih, ki jih Gottfried ne obravnava več: o Tristanovi poroki z Izoldo Beloroko, o Tristanovi vrnitvi v Anglijo in vnovičnem snidenju z Izoldo Plavolaso, o njegovi usodni rani ter naposled o Tristanovi in Izoldini ljubezenski smrti. (Povzetek Thomasovega besedila je v dodatku na str. 305–309.) Četudi je moč Gottfriedovega *Tristana* z njegovo starofrancosko predlogo primerjati le na nekaj mestih, pa kot pomožna vira za njuno vzporejanje lahko štejemo še dve besedili, ki se vsaj delno naslanjata na Thomasovo izročilo: prozno inačico *Tristrans Saga ok Isondar* in *Sira Tristrema*.

Kot pojasnjuje njen predgovor, je *Sago* leta 1226 napisal neki brat Robert za norveškega kralja Hákona Hákonarsona. Ni dvoma, da *Saga* črpa iz Thomasa, a njegovo pripoved pogosto krajša. Ker oba ohranjena (in skoraj popolna) rokopisa *Sage* izvirata iz 17. stoletja, je seveda mogoče, da je do krajšanja prihajalo postopno skozi stoletja. Sodobne raziskave kažejo, da Robert besedila ni le krajšal, temveč ga je v želji po večji jasnosti, doslednosti in verodostojnosti tudi vsebinsko prilagajal ter stremel k idealizaciji in tipizaciji. Vselej, kadar naletimo na razliko med Gottfriedovim *Tristanom* in besedilom *Sage*, se je torej smiselno vprašati, ali se slednje opira na Thomasovo predlogo ali pa je moč razliko pripisati samovolji brata Roberta: značilen zgled je besedilo z opombo 6 na str. 309.

Srednjeangleški *Sir Tristrem* je (nepopolno) ohranjen v 304 enajstverznih kiticah v rokopisu iz prve polovice 14. stoletja. Ker je njegova pripoved v primerjavi s Thomasovimi fragmenti in *Sago* zelo svobodna, so sklepi o tem, kaj je utegnilo biti zapisano pri Thomasu, bistveno bolj tvegani kot v primeru *Sage*.

Gottfriedovi nadaljevalci

Domnev o tem, kako bi bil Gottfried utegnil nadaljevati in končati svoj roman, je malone toliko kot njegovih interpretov. Razpon teh domnev sega od mnenja, da bi se Gottfried skušal s svojim *Tristanom* do kraja naslanjati na Thomasa, pa vse do njegovega nasprotja, da namreč Gottfried nikakor ne bi več mogel vleči vzporednice s svojim virom, saj da je v odnos med zaljubljenecema po njuni ločitvi vnesel bistveno drugačne poudarke kot Thomas.

Gottfriedovo nedokončano delo sta že v 13. stoletju skušala skleniti Ulrich von Türheim in Heinrich von Freiberg. (Povzetka njunih besedil sta v dodatku.) Predvsem v starejši strokovni literaturi prevladuje vidik, da sta njuni nadaljevanji le ponesrečena epigonska polizdelka, dandanes pa je jasno, da gre za samosvoji besedili z zelo specifičnimi idejnimi stališči, zlasti kar zadeva Gottfriedov koncept ljubezni (*minne*). Heinrich, denimo, Tristanovo ljubezen naveže na kozmične fenomene: posebna nebesna konstelacija lahko namreč občasno zaduši moč strasti in da Tristanu vedeti, da je prešuštvo "greh proti Bogu" ("*sunde wider got*"), in za zasvojenje s svetno ljubeznijo ("*werlde minner*") ima Heinrich jasno navodilo: "Mi kristjani moramo ljubiti Kristusa." ("*Wir cristen sulen minnen Crist.*") Tako Ulrich kot tudi Heinrich uvodoma oznanjata, da želita dokončati Gottfriedov roman, in zlasti Heinrich se slogovno in skozi aluzije navezuje na Gottfrieda, a Thomasovo delo jima po vsem sodeč ni bilo dostopno, tako da sta bolj ali manj verno sledila Eilhartovemu *Tristrantu*, Ulrich nemara tudi kakemu drugemu predgottfriedovskemu viru.

Ulrichovo nadaljevanje v obsegu 3731 verzov je nastalo okrog leta 1230 ali 1240 in je kot dodatek h Gottfriedovemu torzu ohranjeno v sedmih rokopisih iz časa med 13. in 15. stoletjem. Heinrichova inačica je nastala približno pol stoletja kasneje, okrog leta 1280 ali 1290, in je s svojimi 6890 verzi skoraj dvakrat daljša od Ulrichove, ohranjena pa je zgolj v treh popolnih rokopisih in dveh fragmentih iz 14. in 15. stoletja.

Po letu 1200 se je v Franciji močno razmahnil tako imenovani *roman en prose*: pesnitve oziroma romane v verzih so postopno nadomeščala prozna besedila, in tako je tudi prozni *Tristan* sčasoma izpodrinil starejše verzne inačice ter za kakih 250 let postal pravi "hit" francoske književnosti: *Tristan en prose* je ohranjen v približno 80 rokopisih in fragmentih ter v osmih natisih iz časa med letoma 1489 in 1533. Med zadnjimi nosilci tega izročila je bil francoski medievalist Joseph Bédier (1864–1938), čigar *Roman o Tristanu in Izoldi* (1900) je preveden tudi v slovenščino. (Bédier je leta 1902 na podlagi vseh tedaj dostopnih besedil skušal tudi rekonstruirati Thomasovo inačico. Obenem je zastopal stališče, da so vse zgodnje inačice Tristanove snovi izvirale iz pesnitve enega samega genialnega pesnika; sodobnejše raziskave kažejo, da je šlo po vsej verjetnosti za razvoj v več vzporednih smereh, delno tudi z ustnim izročilom.)

O prevodu

Gottfriedov *Tristan* obsega 19548 verzov in je ohranjen v enajstih rokopisih in osemnajstih fragmentih. Pričujoči prevod je bil narejen po sodobni kritični izdaji založbe Deutscher Klassiker Verlag (DKV), pripravljeni po heidelberškem rokopisu s konca 13. stoletja (Cpg 360). Münchenski rokopis (Cgm 51) je sicer nekoliko starejši (druga četrtina 13. stoletja), vendar je njegov avtor — se pravi, zapisovalec ali prepisovalec — vanj posegal tako samovoljno, da je primeren le za vzporejanje z verodostojnejšimi, četudi mlajšimi inačicami.

Kot v kontekstu "literarnega ekskurza" v poglavju Imenovanje za viteza pravi Bertau (1973), je "že s povsem snovnega vidika Gottfriedovo delo komentar, ki sam terja komentar". Slovnične, pomenske in interpretativne opombe sem priredil ali v bistveno skrajšani obliki povzel po izdajah založb DKV (2011) in Reclam (2017). Obseg izvirnih kritičnih opomb — 600 strani v izdaji založbe DKV in 400 strani v izdaji založbe Reclam — priča o tem, kako kompleksno je Gottfriedovo besedilo z oblikovnega, slogovnega in pomenskega vidika. V želji, da bi bralcu omogočil čim bolj tekoče čtivo, a ga obenem ne bi prikrajšal za bogastvo možnih branj, sem skušal najti pravišnje ravnovesje med nujnimi opombami, ki so potrebne za pravilno razumevanje, in tistimi, ki se spuščajo v nepregledne interpretacijske globočine. Delitev besedila na poglavja in izbira njihovih naslovov sta povsem poljubni in sledita Reclamovi izdaji.

Krajevnih imen nisem slovenil, razen v nespornih primerih, kot so na primer *Curnewâl* (Cornwall), *Develîn* (Dublin) in *Almânje* (Nemčija). Enako velja za osebna imena — Artus, denimo, ostaja Artus in ni preimenovan v Arturja, saj prva oblika bolj ustreza dikciji nemške dvorske epike — z eno samo izjemo: *Îsôt* je seveda postala Izolda. (Bralcu bo nemara koristilo predhodno svarilo, da v romanu nastopajo *tri* Izolde.)

Gottfried ima v svojem pesniškem arzenalu vsa orožja — in jih tudi neutrudno vihti: rimo in notranjo rimo, asonanco, aliteracijo, ponavljanje besed, anaforo, vzporedje, hiastično skladnjo in podobno. Prozni prevod je seveda primoran žrtvovati večino takšnih slogovnih sredstev. Prevajalski boj s skrajno

strnjeno dikcijo, združeno z aliteracijo, na kakršni naletimo na primer v verzih

*owê der ougenweide,
dâ man nâch leidem leide
mit leiderem leide
siht leider ougenweide!*

(v pričujočem prevodu “ah, ta bridkostni prizor, ki se je po bridki bolečini ob tej še bridkejši bolečini razpiral v še bridkostnejše obzorje!”), je bržkone boj z mlino na veter, čeprav se zdi, da včasih trud ni zaman: verzi

*der selbe leide vâlant
der hæte luite unde lant
mit alsô schedelîchem schaden
sô schedelîchen überladen*

nemara tudi v slovenščini — “ta prekleti zlodej je deželo in ljudi s strašnimi strahotami tako strahovito ustrahoval” — zazvenijo dovolj strašljivo. Dvojna ali trojna vzporedja, kot sta na primer “*daz es Brangaenen angest nam / und in die vorhte dâ von kam*” (“da je Brangæne popadel strah in se je zbala”) ter “*und aber dô was naht unde tac / gedenkende unde trachtende / und angestlîchen ahtende*” (“ter [je] spet noč in dan razglabljal in preudarjal in zaskrbljeno razmišljal”), so še razmeroma lahek zalogaj, malce več gibčnosti terjajo Gottfriedovi neologizmi, kot so, denimo, *gewerldet* (“pripadajoč [temu] svetu”, “v sozvočju s [tem] svetom” ali “del te [dvorne] družbe”), *vaterwân* (“zmotno prepričanje, da imam očeta”) in *muotgedæne* (“dušna glasba”). Gottfried uporablja tudi glagole, izpeljane iz osebnih imen; nanje sicer posamič naletimo že v antični literaturi, v srednjevisokonemški jezik pa jih je domnevno vpeljal prav Gottfried. Zgleda za takšne besedne izume, s katerimi je bržkone želel ustreči tedanjemu literarnemu okusu, sta *g'êvet* (dobesedno “poevljena”, v smiselnem prevodu pa “zgneten na po Evini podobi”) in *g'îsôtet* (dobesedno “poizolden”, v smislu “Izolda ga je znova omrežila”).

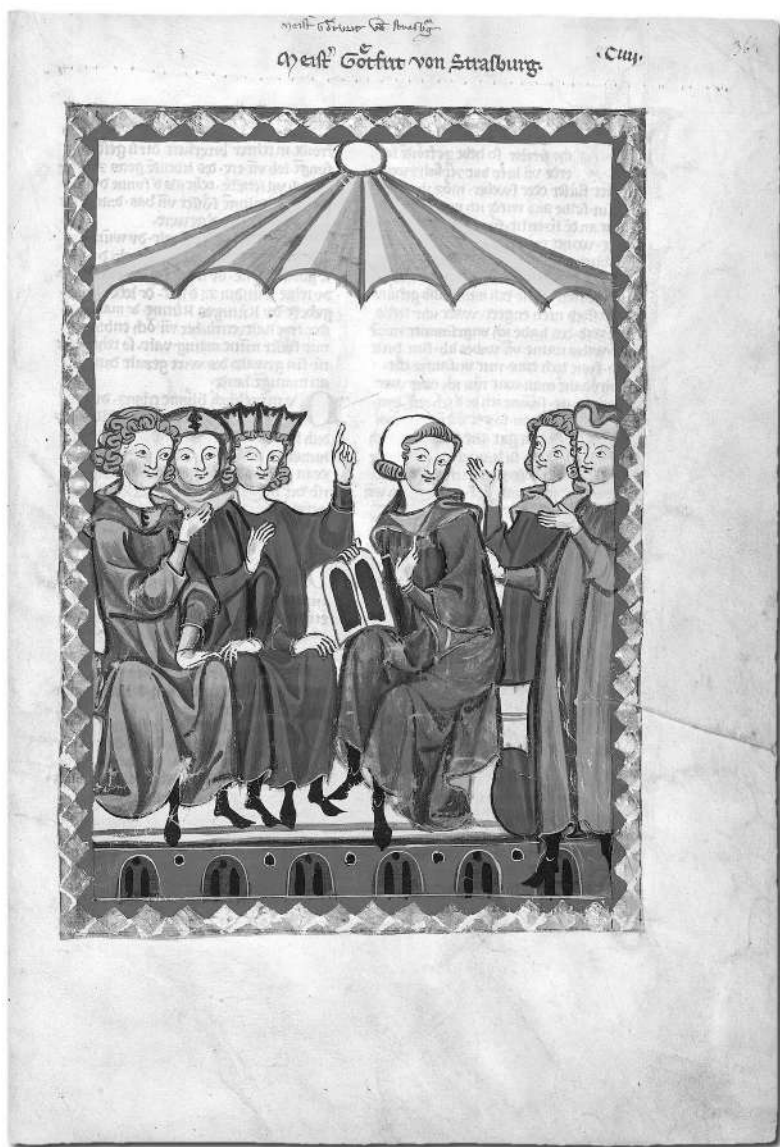
Večina sodobnih interpretov meni, da Gottfried v omenjenem “literarnem ekskurzu” v verzih “Kdor pa se brati z zajci ...” (verz 4638 in nadaljevanje) in “Najditelji osupljivih zgodb ...” (verz 4665 in nadaljevanje) aludira na stvaritve svojega pesniškega sodobnika Wolframa von Eschenbacha, čeprav ga v svojem romanu nikjer izrecno ne imenuje. Ali sta bila Gottfried in Wolfram res nespravljiva pesniška antipoda in ali sta se res osebno sprla po zaslugi različnih pojmovanj pripovednih prijemov in estetskih meril v pesništvu, ni razjasnjeno, vsekakor pa bi prevajalec moral imeti posluš za njuna značilna pripovedna idioma. Wolframov tako imenovani “temni slog”, ki ga med drugim zaznamujejo nelinearna pripoved, naknadno pojasnjevanje dogajanja in soodvisnosti, nenavadne prisposodbe in dvoumno zarisovanje likov, se res izrazito razlikuje od Gottfriedove nežnejše, rahločutnejše govorice, v kateri avtor bistveno več pozornosti posveča čustvenim in psihološkim odtenkom. Upam, da mi je v prevodu uspelo uloviti njen blaglasni zven.

Zahvale

Z enako zavzetostjo kot pred dvema letoma ob Wolframovem *Parzivalu* sta mi s svojim poznavanjem nemške srednjeveške literature in zlasti njenega dvorskega romana pomagala strokovna recenzenta prof. dr. Marija Javor Briški in doc. dr. Jan Ciglencečki. Za skrbne pripombe in nasvete — še posebno v teh neprijaznih časih — se jima prisrčno zahvaljujem. Hvaležen sem gospe Gabriele Seifert z založbe Reclam in gospodu Janu-Philippu Martinu z založbe Suhrkamp za dovoljenje za prevod in priredbo opomb pod črto ter gospe Helgi Tichy iz Bavarske državne knjižnice v Münchnu za dovoljenje za ponatis ilustracij iz rokopisa BSB-Hss Cgm 51. Z veseljem se znova zahvaljujem tudi gospe Mirjani Frelih, vodji Založništva Univerze v Novi Gorici, ki mi je pot od predloga za izdajo knjige do njenega izida pomagala prehoditi že petič.

Ljubljana, julij 2021

Simon Širca

• Mojster Gottfried von Straßburg. Ilustracija iz *Velike heidelberške pesmarice* (*Codex Manesse*, Zürich, okrog 1305–1340), Univerza v Heidelbergu, Cod. Pal. germ. 848, 364r. Oznaka “mojster” je lahko pomenila klerika, poklicnega pesnika z nazivom magistra, pa tudi učitelja v stolniški ali samostanski šoli. Ne glede na to, katera od teh možnosti je ustrezala Gottfriedovemu dejanskemu položaju — zelo verjetno ni bil viteškega stanu — *Tristan* priča o vsestransko izobraženem in razgledanem avtorju, o “dvornem intelektualcu” z odličnim poznavanjem retorike, glasbe, lovskih tehnik, teologije in prava.

Tristan

Prolog

¹ Če se v dobrem ne bi spominjali tistih, ki svetu delajo dobro, bi bilo vse, kar se na svetu zgodi dobrega, toliko kot nič.

Kdor to, kar dober človek² v dobri veri naredi v dobrobit sveta, sprejme kako drugače kot dobrohotno, ne ravna prav.

Ljudi pogosto slišim črniti prav tisto, [10] kar bi v resnici radi imeli — ali pa iz malega delajo veliko in si tako želijo nekaj, česar si sploh ne želijo.³

Spodobi se hvaliti tisto, čemur se vendarle ni mogoče odreči, in v tem uživati, dokler je to človeku res v zadovoljstvo.

Pri srcu in drag mi je, kdor zna tehtati med dobrim in slabim, kdor zna tako mene kot slehernika [20] presoјati po pravih vrlinah.

Spoštovanje in hvala porajata umetnine, kolikor si umetnost zasluži hvalo:⁴ kadar je ovenčana s hvalo, vzcveti na vseh koncih in krajih.

¹ Prolog (verz 1-244) je sestavljen iz enajstih štiriverznih kitic (verz 1-44) in ohlapneje členjenega preostanka s posameznimi štiriverznimi vrivki. Inicialke začetnih verzov prvih desetih kitic v izvorniku tvorijo akrostih GDIETERICH, kjer G verjetno pomeni avtorja (Gottfried), DIETERICH pa njegovega pobudnika, naročnika ali podpornika, morda tudi (pesniškega) prijatelja. Verz 41 se v izvorniku začne s črko T, verz 45 pa s črko I; v obratnem vrstnem redu se ti črki ponovita na začetku verzov 131 in 135 ter verjetno pomenita Tristana in Izoldo. Iz uvodnega akrostiha je torej mogoče razbrati posvetilo "Gottfried [posveča] Dietrichu [pesnitev o] Tristanu in Izoldi" — ob tem pa se krešajo tudi mnjenja, ali bi moral biti "pravi" naslov romana *Tristan in Izolda* ali zgolj *Tristan*. V glavnem besedilu v težko pregledni "igri inicialk" sledi še več nepopolnih akrostihov, saj delo ni bilo dokončano, na primer GOTE[FRID/FRIT?], TRIS[TAN?], ISOL[T/DEN?]. — O natančni vlogi prologa, njegovih pomenskih odtenkih, etičnem oziroma estetskem sporočilu in pesnikovih razlogih za njegovo specifično strukturo med interpreti ni soglasja.

² V izvorniku "*der guote man*", dobesedno "dober, odličen mož", s katerim se tu verjetno implicitno istoveti avtor, ta besedna zveza pa je v stari retorični terminologiji (Kato, Cicero) pomenila tudi govornika (*orator* kot *vir bonus*).

³ Morda sklic na misel, največkrat pripisano Bernardu iz Clairvauxa: "Želiš si, česar si ne želiš, in ne želiš si, kar si želiš: sam se boš obsodil. Česar si človek ne sme želeti, to si želiš, in kar bi si moral želeti, tega si ne želiš." ("*Vis quod non vis, et non vis quod vis: a teipso condemnaberis. Nolenda vis: volenda non vis.*") Ta kitica (verz 9-12) je interpretacijsko najspornejši del prologa.

⁴ Parafraza Cicerove misli "čas hrani umetnost, slava vsakogar spodbuja k delu" ("*honus alit artes, omnesque incenduntur ad studia gloria*") iz njegovega dela *Pogovori v Tusku* (I, 4), zabeležene že v srednjeveških učbenikih. Poudarek je na recipročnosti: spoštovanje in hvala spodbujata umetnost, umetnost pa koprni po priznanju.

Tako kot je pozabi zapisano vse, kar ni nikoli okusilo hvale in priznanja, tako ljudje tudi vzljubijo, kar je deležno časti in ne pogreša hvale.

Dandanes ima marsikdo navado, [30] da dobro tolmači kot slabo in slabo sprejema kot dobro: tak človek ne vzpodbuja, temveč hromi.⁵

Umetniški duh in bister um drug drugega lepo razsvetlujeta, a ko se jima pridruži zavist, ugasneta oba hkrati.

Ah, krepostnost! Kako naporne so tvoje poti, kako ozke tvoje brvi!⁶ A blagor tistemu, ki po teh tvojih poteh in tvojih vrveh [40] hodi in stopa!

Ko bi zgolj nekoristno tratil čas, čeprav so mi leta šteta, bi v ta svet ne mogel biti vpet tako, kot sem.⁷

Naložil sem si delo svetu na ljubo in žlahtnim srcem⁸ v veselje — srcem, ki jih srčno ljubim, in svetu, v katerega zre moje srce.⁹ [50] Ob tem nimam v mislih vseh ljudi, denimo tistih, za katere sem slišal, da ne zmorejo prenesti najmanjše bolečine in bi radi na vekomaj lebdeli v ugodju: tem naj Bog nakloni radostno življenje! Tem ljudem in takšnemu življenju se moje besede ne prilegajo: njihovo življenje in moje tečeta vsaksebi. V mislih imam drugačen svet — svet ljudi, ki v srcu hkrati nosijo [60] sladko grenkobo in prijetno bolečino, srčno radost in stisko hrepenenja, svoje ljubo življenje in svojo mučno smrt, svojo ljubo smrt in svojo mučno življenje.¹⁰ takšnemu življenju bodi predano moje življenje, tak-

⁵ V izvorniku množinsko "*die pflegent niht, si widerpflegent*". Antitetične formulacije sodijo med Gottfriedove najljubše slogovne figure, *widerpflegent* pa je njegova lastna skovanka: nekatere srednjeveške poetike so priporočale uporabo znanih pojmov v novih pomenih ali uporabo neologizmov za popestritev besedila.

⁶ Reminiscenca na misel iz *Nove zaveze* (Mt 7, 14): "Kako ozka so vrata in kako tesna je pot, ki vodi v življenje, in malo jih je, ki jo najdejo."

⁷ V izvorniku "*sô'n var ich in der werlt sus hin / niht sô gewerldet, also ich bin*", kjer je *gewerldet* Gottfriedova skovanka iz besede *werlt* (svet) in jo je mogoče tolmačiti kot "pripadajoč [temu] svetu", "v sozvočju s [tem] svetom" ali "del te [dvorne] družbe".

⁸ V izvorniku "*edelen herzen*"; od interpretacije te besedne zveze je odvisno razumevanje in tolmačenje celotnega dela — in med poznavalci Gottfrieda o njej še vedno ni konsenza. "Žlahtno srce" ne pomeni zgolj idealne podobe plemenitega dvorjana; vsaj deloma izpričuje tudi etični vidik, nekateri pa v ločitvi "žlahtnih src" od sveta "vseh [drugih] ljudi" (*aller werlde*) vidijo celo protidvorni protest. Takšnim "vsem ljudem" gre le za lastno ugodje, zato prezirajo trpljenje kot nujno komponento življenja in ljubezni. Žlahtna srca pa, nasprotno, sprejemajo in ponotrnanjajo stanje nenehnega sobivanja radosti in bolečine, življenja in smrti. Iz prepleta teh izključujočih se pojmov vznika silovita notranja napetost, iz katere se hrani ljubezen med Tristanom in Izoldo — in ki naj bi jo čutili tudi tisti, ki pripoved o tej ljubezni poslušajo ali berejo. — Predmet razprav sta tudi izvor besedne zveze "*edelez herze*" in njeno razmerje do sorodnih izrazov duševne ali duhovne žlahtnosti. Podobno dikcijo lahko zasledimo pri novoplatonikih (*anima nobilis*), v srednjeveških predstavah o krepostnem "plemstvu" (*nobilitas cordis*), v starofrancoskih in provansalskih frazah (*gentil cuer/cor*), pri Chrétienu (*fins cuers* v njegovi pesmi *D'Amors qui m'a tolu a moi*), v mistiki pa v terminu *edeliu sêle*, ki Gottfriedovi rabi ponuja nemara najbolj neposredno analogijo.

⁹ Srednjeveški človek je srce pojmoval kot središče vseh razumskih in čustvenih sil, ki so mu oči ("okno duše") služile zgolj kot pripomoček.

¹⁰ Ti oksimoroni odražajo dediščino srednjeveških poetik, ki so po vzoru antične retorike priporočale antitetično izražanje, nekateri interpreti pa v uporabi paradoksa kot slogovnega sredstva prepoznavajo govorico bernardovske mistike. Verzi 58-63 so v izvorniku ("*ein ander werlt die meine ich, / diu samet in eime herzen treit / ir sœuze sûr, ir liebez leit, / ir herzeliep, ir senede nôt, / ir liebez leben, ir leiden tôt, / ir lieben tôt, ir leidez leben*") tudi lep primer aliteracije.

šnega sveta svetovljan želim biti in v njem bodisi najti pogubo bodisi doseči blaženost. Doslej sem se ga držal in z njim preživel svoje dneve, s svetom, ki naj mi v težkih časih [70] svétuje in me usmerja. Temu svetu v kratkočasje zdaj predstavljam plod svojih naporov: naj moja pripoved vsaj napol omili tegobe, ki ga pestijo, in tako ublaži njegovo bolečino.¹¹ Če ima namreč človek pred očmi primerno umsko dramilo, to razvedri njegovega nevedrega duha [80] in je dober lek za njegove srčne stiske. Vsakdo se vendar strinja: kadar nedejaven človek ječi pod bremenom ljubezenskih muk, jih brezdelje le še stopnjuje; srčna bol se v družbi nedejavnosti le še okrepi. Zato naj si vsakdo, ki v srcu nosi bolečino hrepenenja in ljubezensko stisko, brez omahovanja [90] poišče zaposlitev: s tem si pomiri srce in srcu to silno prija.¹² Vendar pa odločno odsvetujem, da bi si po radostih¹³ koprneči poiskal zaposlitev, ki bi bila v nesoglasju s čisto ljubeznijo. Zgodba o ljubezenskem hrepenenju: vanjo naj hrepeneči vpreže svoje srce in svoja usta [100] ter si tako polepša trenutek.

A dandanes je vse prepegosto mogoče slišati besede, s katerimi tudi sam skorajda soglašam: bolj ko se ljubeče srce poskuša zamotiti z ljubezenskimi zgodbami, hujša je njegova bolečina. Temu mnenju bi se pridružil, če ne bi imel naslednjega pridržka: kdor iskreno ljubi, resda čuti srčno bol, [110] a njegovo srce ostaja neomajno. Hitreje ko iskreno ljubeča duša izgoreva v žaru svojega hrepenenja, močnejše ljubi. To trpljenje je tako osrečujoče, ta bolečina je tako blagodejna, da se ji ne želi odreči nobeno žlahtno srce, saj šele skozi postane to, kar je.¹⁴ O tem sem prepričan kakor o lastni smrti, [120] in spričo takšnih muk tudi sam spoznavam:¹⁵ kdor hrepeni s plemenitim srcem, ceni zgodbe o hrepenenju in ljubezni.

Kdor torej išče takšno zgodbo, naj ne hodi daleč! Ostane lahko tukaj, kajti pripovedovati mu želim¹⁶ o žlahtnih zaljubljenicah, ki sta svojo čisto ljubezen jasno razodela vsemu svetu: ljubeči in ljubeča, mož — žena, žena — mož, [130]

¹¹ Gottfried na tem mestu poslušalcu ali bralcu svetuje tako rekoč "psihoterapijo", a pripoved kot zdravilo za tegobe naj bi bila le napol učinkovita: ne zato, ker mora za drugo polovico učinka poskrbeti njen prejemnik, temveč zato, ker so tegobe (*swære*) neločljiv del pravilno razumljene ljubezni. Branje dobrih knjig je sicer že v srednjem veku veljalo za primerno sredstvo duhovnega in moralnega razvoja odličnih ljudi.

¹² Bržkone sklic na verze 135–140 iz Ovidove pesnitve *Zdravila za ljubezen*: "Ko se mi torej zazdi, da z večino lahko te ozdravim, / glej, da brezdelju predvsem ogneš se, kot te svarim. / Ono vzbudi ti ljubezen in čuva, kar že je vzbudilo, / ono rodi in goji zlo, ki takó radosti. / Če se odrečeš brezdelju, pa Amorjev lok kar omahne, / bakle ljubezni zamro, vnémar na tleh obleže." (Prevod Barbara Šega Čeh.)

¹³ V izvorniku *liebe*, vendar tu nedvomno v smislu sreče, veselja, radosti, (sladkega) brezdelja in v namernem kontrastu s "čisto ljubeznijo" ("*reiner liebe*") na koncu povedi.

¹⁴ V izvorniku "*sit ez hie von geherzet wirt*". Tako kot *gewerldet* (glej opombo 7) je tudi *geherzet* Gottfriedova skovanka.

¹⁵ Tudi zagotavljanje očitvidstva (lat. *adtestatio rei visae*, "pričanje o videnem", "pripoved o nečem, kar je nekdo videl ali izkusil") je sodilo med pravila poznoantične retorike. V kontekstu Makrobijeve analize Vergilovega pesništva jih našteva E. R. Curtius v delu *Evropska literatura in latinski srednji vek (Ekskurz V/3: Poznoantična literarna veda/Makrobij)*. Na podobno zagotovilo naletimo v verz 17100.

¹⁶ V izvorniku "*ich wil in wol bemæren*": tudi glagol *bemæren* (dobesedno "ozgodbiti", "[nekoga] obdariti z zgodbo") je Gottfriedova iznajdba.

Tristan — Izolda, Izolda — Tristan.¹⁷

Dobro vem, da so o Tristanu pripovedovali že mnogi, a vendar je malo takšnih, ki bi o njem pripovedovali prav.

A ko bi se zdaj namenil svoje besede zasukati tako, kot da mi niti ena od njihovih ináčic te zgodbe ni pogodu, bi ravnal drugače, kot bi moral. [140] Tega ne bom storil, kajti vsi so pripovedovali večé in v plemenitem duhu, meni in svetu v prid. Da, to so počeli z dobrimi nameni, in kar človek naredi dobronamerno, je tudi res dobro in skrbno opravljeno. Če kljub temu trdim, da njihova pripoved ni bila pravilna, vam zagotavljam, da imam za to svoj razlog. Niso namreč sledili smernicam, [150] ki jih je začrtal Thomas Britanski¹⁸, izvrsten poznavalec te snovi; ta je v britanskih¹⁹ knjigah bral o življenju vélikih gospodov in o njem poročal tudi nam.²⁰ Na podlagi njegove pripovedi o Tristanu sem se z vso vnemo poglobil tako v francoske kot tudi v latinske knjige ter v njih poskušal najti verodostojno resnico in potrditev, [160] in tudi pričujoče delo sem se trudil zasnovati po njegovem vzoru. Dolgo sem iskal,²¹ dokler nisem v eni sami knjigi²² našel napisanega vsega, kar nam je znal povedati o teh dogodkih. Kar sem tam izvedel o tej ljubezenski zgodbi, zdaj prostovoljno²³ predstavljam [170] vsem žlahtnim

¹⁷ Ime Tristan (z inačicami *Tristrant* pri Eilhartu, *Tristran* pri Thomasu in Bérroulu, *Tristram* v *Sagi* brata Roberta, *Sir Tristrem* v srednjeangleški pesnitvi in podobno) je keltskega izvora. *Drostân* in *Trystân* sta pomanjševalnici starega moškega imena *Drost* (*Drust*), ki so ga nosili nekateri piktski kralji v 7., 8. in 9. stoletju, vendar njegov izvor in njegov pomen nista pojasnjena. Etimološka izpeljava iz besede *triste* (žalosten), ki jo je mogoče zaslediti v srednjeveških predelavah Tristanove snovi, z jezikoslovnega vidika ni upravičena. — Tudi ime Izolda (*Isolt*) je keltskega izvora (iz valižanskega imena *Essylt*), z inačicama *Isalt* in *Ysalt* pri Eilhartu in v nemškem proznem romanu, *Iseut* pri Bérroulu, *Ysolt* ali *Ysodt* pri Thomasu, *Isond* ali *Isodd* v *Sagi* in tako dalje. — Hiastično nizanje v zadnjih dveh verzih ("mož — žena, žena — muž, / Tristan — Izolda, Izolda — Tristan") simbolizira zlitje lastnih eksistenten zaljubljenec v eno samo.

¹⁸ V izvorniku *Thômas von Britanje*, ki se v verzu 328 ponovi zgolj kot *Thômas*. Ali vzdevek *von Britanje* nakazuje Bretonca ali pomeni Britanijo oziroma Anglijo (pogosto uporabljano ime "Thomas d'Angleterre" v romanistiki), je prav tako negotovo kot opredelitev Thomasa za celinskega Francoza, Anglonormana ali Angleža. Kraj njegovega delovanja bi utegnil biti anževinski dvor kralja Henrika II. in Eleonore v Angliji, kjer je okrog leta 1170 ubesedit "dvorsko" inačico Tristanove snovi in jo "posodobil" za svoje (anglonormansko) občinstvo.

¹⁹ V izvorniku *britûnschen*; glej opombo 18.

²⁰ Z navajanjem Thomasove predloge Gottfried nemara želi legitimirati svojo pesnitev v smislu kontinuitete in ohranjanja izročila. Izbira besed nakazuje, da imajo glavni liki romana o Tristanu pristno zgodovinsko ozadje; omenjeni viri so morda resnična genealoška ali dinastična dela.

²¹ Interpreti si niso enotni v mnenju, kaj natančno naj bi Gottfried iskal in kje. Morda je mišljen specifičen Thomasov rokopis, ki ga je po dolgem iskanju naposled le našel, a v tem primeru bi morali privzeti, da je Gottfried Thomasa dotlej poznal zgolj po pripovedovanju in da ga je k iskanju pripravil njegov sloves "izvrstnega poznavalca te snovi" ("*der âventiure meister*"). Po drugi teoriji naj bi Gottfried zgolj ponovil Thomasove raziskave in na podlagi njegovih virov prišel do enakih spoznanj. Dopustna je tudi domneva, da se je Gottfried lotil neodvisnega iskanja drugih virov, združljivih s Thomasovim konceptom, in iz njih črpal svoje aluzije na like iz antične mitologije in sag, se naslanjal na idejno dediščino mistike ter iz njih prevzemal tehnike alegorije in določena slogovna načela.

²² V izvorniku "*an eime buoche*", kar najverjetneje pomeni Thomasovo predlogo, lahko pa tudi kak Thomasov (prvotnejši) vir.

²³ Gottfried poudarja svojo samovoljo, a če uvodni akrostih DIETERICH razumemo kot ime njegovega naročnika ali podpornika, je ta navedba v nasprotju z resnično motivacijo.

srcem v veselje in kratkočasje. Dobro jim bo delo, ko jo bodo prebrali. Dobro? Tako je, dobro do dna duše! Posladkala jim bo radost in oplemenitila duha, učvrstila zvestobo in pomagala h krepostnejšemu življenju — ter ga nemara celo popeljala na pot izpolnitve. Kdor namreč sliši ali bere o tako čisti ljubezni, bo znal, če zvesto ljubi, [180] ceniti zvestobo in sorodne vrline: ljubezen, občutek pripadnosti, stanovitnost, čast in mnoge druge vrednote. Nikjer drugje se mu ne bodo zdele tako mikavne kot tam, kjer bo govor o ljubezenskih radostih in tožbah nad srčno bolečino.²⁴ Ljubezen je nekaj tako osrečujočega, je tako blažen vzgib, da brez njenega vodila [190] nihče ne more doseči odličnosti in časti. Kolikokrat ljubezen podeli življenju pravo vrednost, kakšne odlike poraja! Ah, zakaj torej sleherni živa duša ne stremlji k resnični ljubezni, zakaj je moč najti le tako malo ljudi, ki bi bili zavoljo ljubljenega pripravljene v srcu nositi neskaljeno hrepenenje — in to le zaradi nezdatne tesnobe, ki se ob tem od časa do časa [200] prikrade v srce? Zakaj žlahten duh ne bi voljno prenašal ene tegobe v zameno za tisočero dobrot, ene bridkosti za nešteto radosti? Kdor ni nikoli trpel zaradi ljubezni, od nje tudi nikoli ni bil deležen sreče. Veselje in žalost sta v ljubezni že od nekdanj neločljivo povezana. Le skozi oba hkrati vodi pot k slavi in časti, [210] brez njiju pa je človek zapisan pogubi.²⁵ Ko junaka te ljubezenske zgodbe ne bi v *enem* srcu nosila bolečine zavoljo ljubezni in muk hrepenenja zavoljo srčne radosti, njuni imeni in njuni usodi ne bi mogli osrečiti in razveseliti toliko žlahtnih src.²⁶ Še dandanes radi poslušamo njuno očarljivo in vsakokrat svežo zgodbo, [220] zgodbo o njuni neomajni zvestobi, njuni sreči in njuni žalosti, njunih radostih in njunih stiskah. Čeprav sta že dolgo časa mrtva, sta ju njuni sladki imeni preživeli, a njuna smrt naj v dobro vseh ljudi živi še dolgo časa, na vekomaj;²⁷ k zvestobi stremečim naj da zvestobo, po časti koprnečim čast. Njuna smrt naj bo za nas žive večno živa in sveža, [230] kajti kadar človek danes sliši pripoved o njuni navezanosti, o čistosti njune zvestobe, o njunih srčnih radostih in bolečinah, je to kot kruh za sleherni žlahtno srce, in s tem živi njuna smrt. Beremo o njunem življenju, beremo o njuni smrti, in to nam je sladko kot kruh.

²⁴ Z zgodbo o Tristanu in Izoldi želi Gottfried postaviti nekakšen spomenik ljubezni (*monumentum amoris*). Idealna *triuwe* (zvestoba, stanovitnost, zanesljivost, zaupanje), v prologu edina posebej poudarjena vrлина, je glavna značilnost ljubezni med Tristanom in Izoldo.

²⁵ Nekateri interpreti v teh verzih prepoznajo krščansko mučeniško držo: Tristan in Izolda naj bi bila nekakšna "mučenika ljubezni".

²⁶ Če bi čas in način glavnega stavka v izvirmiku (konjunktivni predpreteklik) vzeli resno, bi bil tu govor o predgottfriedovski recepciji Tristanove snovi: temu v prid govori tudi formulacija "še dandanes" v nadaljevanju. A verjetno je Gottfried zgolj želel zasidrati svoja protagonista v veljavno izročilo, poudariti veljavo lastne sodbe in odvzeti ostrino možnim očitkom nesposodbnosti.

²⁷ Formulacije o *življenju smrti* obeh ljubečih (v izvirmiku verzi 224, 228, 234 in 238) sodijo med najtežja mesta sklepnega dela prologa. Interpreti so si večinoma enotni v mnenju, da s tem ne more biti mišljena ne dejanska smrt in ne "ljubezenska smrt". Toda kakšne narave mora biti smrt, da lahko živi dalje? Spoznanje, da preživijo *imeni* in *življenje* protagonistov, je interpretacijsko neproblematično: na literarni ravni se lahko spomnimo na model prologa Hartmannovega *Iweina*, kjer je govor o nadaljnjem življenju Artusovega imena v zgodbi (*mære*). Na višji ravni bi lahko pomislili na mučeniško miselnost, ovekovečanje imen svetnikov, zlasti pa na večno življenje Kristusovega imena in delovanja. V primeru Tristana in Izolde je *življenje smrti* bržkone mogoče razumeti zgolj metaforično, v kontekstu "eksistencialnega paradoksa ljubezni": enotnost ljubezni in trpljenja, sreče in žalosti, ki se je potrdila v njuni smrti, je volilo poznejšim rodovom.

Njuno življenje in njuna smrt sta naš kruh. Tako živi njuno življenje, tako živi njuna smrt. Tako živita še danes, pa vendar sta mrtva, [240] in njuna smrt je kruh živim.²⁸

In kdor zdaj želi slišati pripoved o njunem življenju, njuni smrti, njunih radostih in njunih tožbah, naj odpre srce in nastavi ušesa: tu bo našel vse, kar želi.

²⁸ Drznost Gottfriedovih formulacij o življenju, smrti in kruhu njegove interprete še vedno polarizira. Tolmačenje kruha kot prispedobe za duhovno življenje je verjetno preveč specifično in ga prav zato večina zavrača; besedila namreč kažejo, da je v okviru toposa duhovnih "živil" le redko govor o kruhu. Kot kruh je mogoče označiti krščanski nauk in v njem oznanjeno božjo besedo. Bernard iz Clairvauxa v svoji peti adventni pridigi božjo besedo imenuje "živi kruh in hranilo duha", nekatere biblijske knjige, zlasti *Visoka pesem*, pa so zanj "okusen, slasten kruh". Avguštin Boga samega imenuje "ti ustom moje duše kruh" (*Izpovedi*, I, 13, 21, prevod Anton Sovre). Kruh lahko pomeni Kristusa, svetnika ali vzornega človeka. Od cerkvenih očetov dalje je za razlago svetih spisov v rabi prispedoba lomljenja kruha. Bernard v svojih pridigah ob *Visoki pesmi* svoje eksegetično delovanje razume kot lomljenje kruha pod božjim vodstvom. Po mnenju nekaterih interpretov naj bi Gottfried to podobo sekulariziral za pesniški poklic in nastopil "v vlogi duhovniškega pesnika, ki lomi kruh". — Asociacije na tovrstne predstave in poznavanje takšnih predlog so tako za Gottfrieda kot tudi za njegove recipiente povsem predstavljeni. Odločilna povezava med kruhom (*brôt*) in smrtjo (*tôt*) pa nesporno vodi k prizoru poslednje večerje (*Nova zaveza*, Mt 26, 26, in Lk 22, 19) ter k Jezusovim besedam o kruhu življenja (Jn 6, 35.48.51).

Her Tristram.

edencher man ir ze guote niht.
 D u wart er alle die niht.
 S waz er ist in der werlt geseht.
 D u gote nu waz der in got.
 Y nne man ir werlt in got er
 S waz er ist anderz man in got.
 Y nne man ir werlt in got er
 I ch hort es vorsehen hant vil.
 D u man doch gotes haben wil.
 D a ist des lozelen ze vil.
 D a wil man des man meene vil.
 I t z tunc den man zelobene wol.
 D es man ouch bedirfen sol.
 G ude lide er in gevallen wol.
 T uere er in gevallen sol.
 T uere in werlt ist man der man.
 D u gote in waz der man.
 D u gote in waz der man.
 N ach sinen werde er ehene chan.
 I re in lop der schepene list.
 D a list zelobene gesehten ist.
 S waz er nu lobene gebidene ist.
 D a list aller slahene list.
 X pte all das danc ze vurdere got.
 D u lobes in eren meere hat.
 D u list lobes all das er hat.
 Y nne sinen lobes niht er hat.
 I r ist so vil die des ne plegenent.

I t si ist die ze obere wegen.
 D u waz er ist in der werlt.
 D u plegenent niht si wider plegenent.
 C hynst in nabesehender sin.
 S waz er ist in der werlt.
 G eberberget danc nu ze sin.
 E r lesene chynst in sin.
 H er eygent wie smal er die werlt.
 W ie chynst er ist in der werlt.
 D uere ist die werlt.
 W el in der si wege in stige.
T ribe ich die ze vergebene hin.
 S o zeuch ich zelobene hin.
 S me wart ich in der werlt hif hin.
 N iht so gewirder all ich hin.
 L ch han mir eue vurdere.
 D u er werlt zelobene vil gelot.
 S u edelen herzen zener hage.
 D es herzen den ich herze trage.
 D u er werlt in die man herze silve.
 L ne meene ir aller werlt niht.
 A l die von der ich herze sagen.
 D u de heune swaz mege vertragen.
 Y nne man in steden wellene ledene.
 D es er werlt in dileme ledene.
 E n chynst man rede niht ebene.
 I r leben in munt zwegen sin.
 D uere die andern werlt die man ir.
 D uere sinen in ir herzen sin.
 T rille hie ir lide list.
 I r berde ir sinde list.
 I r lide leben ir lide list.
 I r leben ir lide list.
 D uere leben si man lobene erden.
 D uere werlt wil ich gewirder wesen.
 D uere ir verdr den odr gesehen.
 I ch han mir ir list herzen.
 Y nne man ir die sage verdr.
 D uere man ir nabesehender ledene.
 I rre in geleue silve geben.
 D uere han ich man vurdere.
 Z e chynst alle ir gelot.
 D uere si man meene.

Prva stran (začetek prologa) münchenskega rokopisa *Tristana* iz prve polovice 13. stoletja z zlato inicialko G ("Gedenket man ir ze guote niht ...") v podobi zmaja. Iz tega izvirnika so ponatisnjene tudi vse miniature v nadaljevanju. © Bayerische Staatsbibliothek München, Cgm 51, fol. 1r.

———— Riwalin in Blanscheflur ————

¹ V Parmeniji² je živel vladar — kot sem bral, še v rosnih letih — in kakor nam verno poroča njegova zgodba, je bil po rodu enakovreden kraljem, [250] po posesti primerljiv s knezi,³ lep in skladne rasti, stanoviten, pogumen, darežljiv in mogočen; vsem, ki jih je moral razveseljevati, je bil vse svoje žive dni kot radosti prepolno sonce. Očaral je vse; bil je vzor viteštvu, ponos svoje rodbine in upanje svoje dežele. [260] Manjkala mu ni nobena od vrlin, potrebnih za vladarja, a svoje srce je prepogosto puščal lebdeti v zračnih višavah in poslušal je edino narek svoje volje. Prav to mu je kasneje prineslo nesrečo, kajti žal je veljalo in še vedno velja, da brsteča mladost in bogastvo družno vodita v objestnost. Da bi se brzdal, kot se vendar zna prenekateri mož, [270] naj bo še tako mogočen, mu ni prišlo na misel. Zlo poplačati z zlom, nasilju kljubovati z nasiljem — samo to se mu je pletlo po glavi.

A dolgoročno se ne obnese, če človek vse, kar ga doleti, poravnava po Karlovi meri.⁴ Bog ve, da mora biti človek ob tovrstnem trgovanju karseda popustljiv, [280] sicer si zlahka nakoplje škodo. Kdor ne prenese udarca, je deležen le novih udarcev. To je usodni vzorec, po katerem je mogoče ujeti tudi medveda: ta vrača udarec za udarcem, dokler sam ne kloni pod njimi.⁵ Mislim, da se je tudi

¹ Tako kot v Wolframovem *Parzivalu* se tudi tu pred osrednjo pripovedjo o glavnem junaku seznanimo še z zgodbo njegovih staršev, in tudi tu junaka v določeni meri zaznamujeta njuna značaja, zlasti očetov. Obenem se nakažejo tako vzporednice kakor tudi razlike med ljubezenskima zgodbama Riwalina in Blanscheflur ter Tristana in Izolde.

² V izvirniku *Parmenie*; ta oblika se prvič pojavi šele pri Gottfriedu. V 24. poglavju *Sage* (in potemtakem tudi pri Thomasu) nastopi ime *Ermenie/Ermenia*, a tam označuje mesto, ne dežele; v *Siru Tristremu* se glasi *Ermonie*. V pričujočem besedilu *Parmenie* verjetno pomeni deželo, ki meji na Bretanjo; glej opombo 12 na str. 49. — Keltsko-latinsko ime *Armorica* (iz kelt. *armor* = “dežela ob morju”) označuje celotno obalno območje med Seno in Loaro (lat. *Britannia minor*).

³ Gottfried želi s temi primerjavami opisati Riwalinov družbeni in politični položaj, a tako kot kasneje pri Tristanu ne navaja nič konkretnega.

⁴ V izvirniku “*mit Karles lôte*”. V ožjem smislu to pomeni predpisano čistočo srednjeveških srebrnikov, ki je običajni kovanci v času Karla Velikega večinoma niso dosegali. Kdor torej “poravnava po Karlovi meri”, žene poravnavo do skrajnosti oziroma kaznuje neobičajno strogo. — Tudi sicer so v srednjeveških besedilih skoraj vsako ustaljeno pravno prakso pripisovali Karlu.

⁵ Tak način lova opisuje Vincenc Beauvaiški v svojem delu *Speculum naturale* (okrog 1240): ko medved spleza na drevo, da bi prišel do medu, odsune pred panjem obešeno težko klado (ali kladivo), ta pa se mahoma vrne in ga udari po glavi ali telesu — in to se ponavlja, dokler medved ne omedli in ne pade z drevesa na tla, kjer ga ujamejo ali pokončajo lovci.

vladarju zgodilo enako: tolikokrat se je maščeval za nasilje, da mu je naposled sam podlegel. [290] A za utrpljeno škodo ni bila kriva njegova zloba, ki sicer škoduje toliko ljudem, temveč njegova vodnica — mladost. Da se je v svojem mladostnem zanosu z mladeniško drznostjo zoperstavljal lastni sreči — to je povzročila njegova igriva mladost, ki je v vsej svoji razposajenosti [300] vzcvetela iz njegovega srca. Ravnal je natanko tako, kot ravna vsa mladež: neprevidno.⁶ Zatiskal si je oči pred skrbmi in kratko malo živel in živel in živel tja v en dan. Ko je svoje življenje zares začel živeti, ko je ravno vzšla njegova zvezda jutranjica in se je z nasmehom na ustih ozrl po svetu, si je mislil — dasiravno to ni uspelo še nikomur — da bo lahko na vekomaj tako živel [310] in se zibal v sladkostih življenja.⁷ O ne, začetek njegovih živih dni se je prevesil v kaj kratko življenje. Komaj se je razigralo jutranje sonce njegovih svetnih radosti, že ga je zagrnila večerna temina, ki mu je bila dotlej skrita, in ugasnila njegovo jutro.

Kako se je imenoval, [320] nam razodeva ta pripoved. Njegova zgodba razkriva: njegovo lastno ime je bilo Riwalin⁸, vzdevek pa Canelengres⁹. Mnogi pravijo in menijo, da je bil ta gospod Lohnoizan, namreč kralj dežele Lohnois¹⁰. A Thomas, ki je o njem bral v svojih virih,¹¹ nam zagotavlja, [330] da je bil po rodu iz Parmenije in da je imel v posesti neko drugo deželo¹², v last pa jo je bil prejel od bretonskega vojvode in s tem postal njegov podanik: temu Bretoncu je bilo ime Morgan¹³.

Gospod Riwalin je bil že okrog tri leta vitez,¹⁴ pridobil si je bil dober sloves, osvojil vse viteške spretnosti [340] in do kraja razvil svoje bojne moči, imel pa je tudi že deželo, posest in može. Ne morem soditi, ali se je to zgodilo v samoobrambi ali iz objestnosti, a njegova zgodba nam poroča, da je napadel Morgana in krivdo za to pripisal njemu samemu. V njegovo deželo je prijezdil s tako močno vojsko, da mu je [350] razdejal mnogo gradov. Mesta so se mu bila primorana predajati in plačevati odkupnino, če sta jim bila ljuba posest in

⁶ Kar manjka Riwalinu, ima Tristan: slednji je preudaren, trezen (*sinnesam*, verz 3091) in previden, preišljen (*vorbedæchtig*, verz 7904).

⁷ Gottfried Riwalina sprva uvršča v svet lahkoživcev (verzi 50-53).

⁸ *Riwalin* je keltsko ime (*Rhiwal*), ki se pojavlja v več bretonskih listinah iz 9. stoletja. Kljub temu Riwalina v *Tristanu* ni mogoče zgodovinsko opredeliti. — V peščici rokopisov se ime pojavlja v obliki *Riuwalin*, ki po mnenju nekaterih interpretov z besedno igro (*ri(u)we* = bolečina, trpljenje, žalost, tožba, kesanje) ponazarja Riwalinovo usodo.

⁹ Ime *Canêlengres* domnevno izvira iz najstarejših piktskih inačic Tristanove snovi.

¹⁰ Mišljena je južnoškotska pokrajina Lothian (starofr. *Loonois*), v zgodnjih virih Tristanova resnična domovina. V izročilu, ki mu sledi tudi Thomas, je Tristanovo piktsko poreklo zamolčano: Riwalin in Tristan postaneta "Bretonca". Gottfried — ne vedoč, da Parmenija in Lohnois utegneta pomeniti isto deželo — območje na severni obali Bretanje razglaša za Riwalinovo ozemlje.

¹¹ Gottfried se izrecno sklicuje na svoj vir in nasprotuje Eilhartu, ki piše: "*ain künig rich / [...] / der waß Rifalin genannt, / Loheniß hieß sin land*" (*Tristrant*, verz 71 in nadaljevanje). Eilhartu sledi tudi Gottfriedov poklicni tekmeč Wolfram von Eschenbach, ki Riwalina imenuje "kralj Lohneiški" (*Parzival*, 73, 16).

¹² V izvorniku "*ein sunderez lant*", kar ni zadovoljivo pojasnjeno: glej opombo 23 na str. 91.

¹³ Ime pomeni "v morju rojeni".

¹⁴ Domnevamo lahko, da je bil Riwalin v viteški stan povzdignjen pri osemnajstih letih, torej bi bil lahko tedaj star približno enaindvajset let.

življenje, dokler si ni nakopičil toliko denarja in dobrin, da je lahko še pomnožil svoje viteške vrste; poslej je lahko povsod, kjer se je prikazal s svojo vojsko, naj so bili to gradovi ali mesta, [360] nemoteno uveljavljal svojo voljo. A tudi on je utrpel hude izgube in žrtvoval nešteto vrlih mož, kajti Morgan se je branil: pogosto se mu je zoperstavljal s svojimi četami in mu povzročal veliko škode. K vojski in viteškemu življenju pač sodijo tako zmage kot tudi porazi. Tako poteka sleherni spopad: zdaj zmaga, zdaj poraz — [370] in to sovražnosti le še razplamteva. Domnevam, da je Morgan ravnal enako: tudi on je njemu razdejal gradove in mesta, si tu in tam prisvojil njegove ljudi in posesti ter mu škodil, kjer je le mogel. A vse to mu ni kaj prida pomagalo, kajti Riwalinu ga je uspelo vedno znova ukleščiti in ga do kraja izčrpati: to je počel s takšno vnemo, da je nasprotnika naposled stisnil v kot: Morgan se ni mogel več braniti [380] in ni mu ostalo drugega, kot da se zateče v svoje najmočnejše in najboljše gradove — in tedaj je Riwalin začel oblegati še te. Neutrudno mu je vsiljeval bitke in boje in ga vsakokrat spet hitro potisnil nazaj za obzidje, [390] pred katerim je pogosto uprizarjal turnirje in razkošne viteške igre.¹⁵ Po bojni moči ga je prekašal in zato je pustošil po njegovi deželi z ropanjem in požiganjem, dokler ni Morgan prosil za pogajanja in z veliko truda dosegel, da sta sklenila premirje in se dogovorila za leto dni miru, kar sta oba potrdila [400] s talci in prisegami, kot je bilo v navadi. Nato je Riwalin, ponosen in dobro razpoložen, s svojim spremstvom krenil proti domu. Svoje borce je velikodušno nagradil in jih vse povzdignil v velike gospode, nato pa jih je vesele — in to si je smel šteti v čast — pustil odjezditi v domovino.

Po tem uspehu [410] ni trajalo dolgo, da se je Canelengres znova odpravil v svet, to pot v želji po prigodah. Nadvse razkošno se je opravil — kot nekdo, ki koprni po slavi. Vso opremo in vse stvari, ki bi jih utegnil potrebovati — zalogo za eno leto — so natovorili na ladjo. [420] Veliko ljudi je bil slišal pripovedovati o uglajenosti in odličnosti mladega kralja Markeja Cornwalskega¹⁶, čigar sloves je bil tedaj razširjen vsepovsod: v njegovih rokah sta bila tedaj Cornwall in Anglija. Cornwall je bil njegova dedna dežela, z Anglijo pa je bila reč takšna: vladal ji je, [430] odkar so bili Sasi iz Walesa¹⁷ iz nje pregnali Britance in se tam ustalili kot gospodarji. Od njih je dobila tudi svoje ime: deželo, ki je poprej nosila ime Britanija, so zdaj ljudje iz Walesa poimenovali Anglija.¹⁸ Ko so prevzeli oblast

¹⁵ Turnirji pred mestnimi vrati ali obzidji gradov so bili nekakšno "psihološko vojskovanje", namenjeno demoralizaciji nasprotnika z razkazovanjem lastne (pre)moči. O primerljivem primeru poroča Oton Freisingški v svojem delu *Gesta Friderici*: 12. avgusta 1127 sta staufovski vojvodi Friderik in Konrad pred vrati obleganega Würzburga uprizorila turnir proti vitezom svojega nasprotnika Lotharja Süpplingenburškega; iz "vaje" se je kmalu razvil resen boj. Obenem je to prvo poročilo o kakem turnirju na nemških tleh.

¹⁶ V izvirniku "*von Curnewāle Marke*". Keltsko ime *Marke* je prvotno pomenilo "konj", in v neki keltski pravljici ima Marke res konjska ušesa — podrobnost, ki jo je v svoji inačici *Tristana* prevzel tudi Bérout. Kralj Marke Cornwalski je (za 6. stoletje) omenjen tudi v kroniki *Življenje sv. Pavla Avrelijana*, zapisani leta 886.

¹⁷ V izvirniku *Gâles*, kar verjetno pomeni Wales, v širšem smislu pa morda deželo ljudstva *Walas* po anglosaški invaziji.

¹⁸ Od kod Gottfried povzema tak potek dogodkov, ni pojasnjeno; po današnjem razumevanju tak opis poteka nima čvrste zgodovinske podlage. Tudi etimološke povezave med imenom *Gâles* in *Engelant/Engalant* (in s tem možnosti za zamenjave ali pomote) ostajajo zgolj na ravni domnev.

nad deželo in si jo razdelili med seboj, so hoteli vsi postati mali kralji [440] in samostojni gospodje. A to je bilo zanje pogubno, kajti drug drugega so začeli napadati in se pobijati med seboj, tako da so naposled sebe in deželo izročili v varstvo Markeju. Odtlej so mu služili na vse načine, in to z večjo vnemo in večjim strahospoštovanjem, kot ju je bil kdaj kak kralj deležen od svojih podanikov. [450] Zgodba¹⁹ o njem med drugim poroča, da tudi v sosednjih deželah, kjer so poznali njegovo ime, noben kralj ni bil tako spoštovan kot on. Tja je vleklo Riwalina. Tam je nameraval ostati, preživeti z njim leto dni, se ob njem še poplemeniniti, se priučiti novih²⁰ viteških spretnosti in izbrusiti svojo dvorsko omiko.²¹ [460] Njegovo žlahtno srce mu je govorilo, da bo s spoznavanjem običajev tujih dežel obogatil tudi lastne in s tem tudi sam pri njih dosegel priznanje. S takšnimi nameni se je podal na pot. Svoje ljudi in svojo deželo je pustil v rokah svojega maršala²², deželnega gospoda, o čigar zvestobi ni dvomil. Ime mu je bilo Rual li Foitenant²³.

[470] Kmalu zatem se je Riwalin z dvanajstimi spremljevalci odpravil prek morja. Več mož ni potreboval, to spremstvo mu je zadoščalo. Čez nekaj časa se je približal Cornwallu in tam še pred pristankom izvedel, da se slavni Marke mudi v Tintajelu²⁴, ter odplul tjakaj. [480] Tam se je izkrcał, našel kralja in se tega od srca razveselil. Sebe in svoje može je dal obleči v razkošna oblačila, kot se je spodobilo za njegov stan in položaj. Ko se je pojavil na dvoru, ga je odlični Marke karseda pozorno sprejel, in prav tako njegove spremljevalce. Riwalinu so pripravili tako veličasten sprejem, [490] da mu še nikoli poprej nihče ni nikjer izkazal tolikšnega spoštovanja. Prešinjale so ga vesele misli in uglajeno dvorsko vedenje mu je začelo ugajati. Vedno znova si je govoril: "Res je, sam Bog me je privedel k tem ljudem! Sreča mi je naklonjena: vse, kar sem kdaj slišal [500] o Markejevih odlikah, zdaj vidim na lastne oči. Res živi življenje žlahtnega odličnika." Markeju je pojasnil, zakaj je prišel, in ko je Marke slišal njegovo pripoved in spoznal njegove namere, je dejal: "Dobrodošel Bogu in meni! Jaz sam in vse moje imetje vam bodi na razpolago."²⁵

Canelengres se je na dvoru dobro počutil, [510] pa tudi sam se je dvorjanom prikupil. Revni in bogati, vsi so ga imeli radi in ga cenili. Še nikoli ni bil kak

¹⁹ V izvorniku *istôrje* (historija, zgodovina, zgodovinski vir, zgodba). Gottfried se sklicuje na avtoriteto svojega vira. Podobno pravi Bérout: "*comme l'estoïre dit*" (*Tristan*, verz 1789). Ali se oba sklica nanašata na (isto) izgubljeno inačico predloge, ni pojasnjeno; Gottfriedova navedba je morda celo povsem fiktivna.

²⁰ V večini rokopisov *niuwe* (= novih), ponekod pa *niuwan* (= nič drugega kot).

²¹ Vzporednica z idealnim dvorom legendarnega kralja Artusa, čigar okrogla miza je veljala za pojem viteške popolnosti, je morala biti literarno razgledanemu Gottfriedovemu občinstvu očitna.

²² Maršal je sodil med najpomembnejše dvorne uslužbence. Prvotno je bil zadolžen zlasti za konje in hleve, v visokem srednjem veku pa so maršalom zaupali tudi vojaške naloge, organizacijo dvornih praznikov, nadzor nad vzdrževanjem dvora, sprejem gostov in skrb za njihovo nastanitev, pa tudi pripravo prenočišča na vojaških pohodih ali potovanjih.

²³ Se pravi, Rual Zvesti.

²⁴ V vseh inačicah Tristanove snovi je *Tintajêl/Tintajôl* grad kralja Markeja. Ta kraj na zahodni obali Cornwalla, današnji Tintagel, velja tudi za kraj, kjer je bil rojen oziroma spočet kralj Artus (Geoffrey Monmouthski in Wace) ali kjer je imel svoj dvor (Chrétienov in Hartmannov *Erec*).

²⁵ Kasneje (verz 4461 in nadaljevanje) ni nič manj velikodušen do Riwalinovega sina Tristana.

gost tako priljubljen — a to si je tudi zaslužil: žlahtni Riwalin se je bil pripravljeno spričo svojih spretnosti, darov in prijateljskega duha vsakomur ponuditi na uslugo. [520] In tako je živel v vsem blišču in pristnem dostojanstvu, ki je iz dneva v dan bolj plemenitilo njegovo srce — dokler ni napočil dan Markejevega dvornega slavja.

Marke je ob tem prazniku pričakoval mnogo obiskovalcev: nekaterim je bil navzočnost zaukazal, druge je povabil. Enkrat na leto je poslal na pot svoje sle, in kmalu zatem so se vitezi [530] iz angleškega kraljestva podali na pot v Cornwall. Spremljale so jih trume mičnih dam, s seboj pa so prinašali še raznovrstne druge krasote.²⁶ Tokrat je bilo slavje dogovorjeno, najavljeno in sklicano za štiri cvetoče tedne od prihoda milega meseca maja [540] do njegovega konca,²⁷ in sicer tik pred Tintajelom, kjer so se lahko vsi navzoči srečali na tako čudoviti livadi, da niti najlepši lesk oči ne prej ne kasneje ni mogel prekositi njene lepote. Blagi, mili pomladni čas²⁸ se jim je posvetil z ljubeznivo ustrezljivostjo in prisrčno vnemo: drobne gozdne ptičice, [550] ki s svojim žvrgolenjem razveseljujejo ušesa, rože, travne bilke, listje in cvetje in kar še boža oči in radost žlahtna srca — vsega tega je bila prepolna ta pomladna livada. Tam je bilo moč najti vse, kar si je človek požel in pričakoval od maja: sence poleg sončne bleščave, lipo ob studencu, nežne blage sapice — [560] vse to se je na svoj način ponujalo Markejevi dvorni družbi. Pisane cvetlice so se nasmihale iz orošene trave; zeleni travnik, majnikov sopotnik, si je nadel pomladno obleko iz cvetlic, tako čudežno bleščecih, da so dragim gostom odsevale v očeh. Prekrasno cvetoča drevesa so vsakogar spremljala [570] s tako ljubkimi smehljaji, da sta se srce in duh z lesketajočimi se očmi ozirala proti nasmejanemu cvetju in nasmeh vračala z nasmehom. Nežno petje ptic, tako sladko in očarljivo, da vselej prija ušesom in srcu, se je razlegalo čez hribe in doline. [580] Blaženi slavček, ljubka sladka ptičica, katere sladki napjev naj nikdar ne obmolkne, je iz cvetočega razkošja gostolel tako razposajeno, da je marsikatero žlahtno srce vztrepetavalo v radosti in dobri volji.²⁹

²⁶ V podrobnem opisu razkošnih dvornih slovesnosti v srednjevisokonemški epiki se zrcali potreba sodobnega občinstva po samoreprezentaciji. Podobne opise najdemo v *Pesmi o Nibelungih* (ob Siegfriedovem sprejemu med viteze) in zlasti v romanih v zvezi s kraljem Artusom, na primer v *Iweinu* (verz 33 in nadaljevanje), *Erecu* (verz 1889) in *Lohengrinu* (verz 3801).

²⁷ Binkoštni čas je bil zlasti v Artusovem okolju priljubljen in malone obvezen praznični termin. Wolfram v *Parzivalu* piše: "Artus je namreč prinašalec pomladi, kajti naj so o njem govorili to ali ono — vse se je dogajalo ob binkoštih ali v lepem mesecu maju, ko vse zacveti: pesniki so mu vedno naklanjali blage vigradne sapice ..." (razdelek 281). Da tudi Marke svoje slavje priredi v mesecu maju, potrjuje njegovo naklonjenost legendarnemu idealnemu vladarju Artusu.

²⁸ V izvirniku *sumerzīt* ("poletni čas"); podobno v nadaljevanju. V nemškem srednjem veku so pretežno razlikovali le med toplejšim (*sumer*) in hladnejšim letnim časom (*winter*). Nemška beseda Frühling (pomlad) se pojavi šele v 15. stoletju, *lenze* (kasneje nem. Lenz) šele v poznem srednjevisokonemškem jeziku. Glede na kontekst je tu bolj smiseln prevod "pomladni čas".

²⁹ Tedanje retorično izročilo je narekovalo osnovne prvine, ki naj bi jih vsebovalo takšno idealizirano prizorišče (lat. *locus amoenus* = ljubek, prijeten, vabljiv kraj): drevo (ali drevesa); livado oziroma travnik; potoček ali izvir (studenc); cvetlice; petje ptic. Gottfried z umestitvijo dogajanja na cvetoče majske poljane postavi primerno kuliso za ljubezensko zgodbo med Riwalinom in Blanscheflur, saj sta čustveno stanje in narava v srednjeveški literaturi vselej močno korelirani kategoriji. Glej tudi opis divjine v prizoru v ljubezenski votlini (verz 16730 in nadaljevanje ter opomba 4 na str. 262).

Slavnostna družba se je zadovoljno in prešerno utaborila na zelenem travniku, vsi tako, [590] kot so hoteli. Vsak se je namestil, kot mu je narekovala želja po ugodju: gospodje po gosposko, dvorjani po dvorsko; ti tukaj so želeli ležati pod svilo, oni tam med cveticami; mnogim je bila za streho nad glavo lipa, marsikdo pa si je zavetišče spletel [600] kar iz ozelenelega vejevja. Noben dvorjan in noben gost se še nikoli ni bil tako sijajno ugnezdil, kot so se ti tukaj. Kot je običajno ob takšnih praznikih, je bilo na pretek tudi jedače in dragocenih oblačil, s katerimi se je bil vsakdo založil po svoji presoji. Poleg tega je zanje karseda izdatno in radodarno poskrbel tudi sam Marke, [610] tako da so vsi uživali v izobilju in se radostili. Tako se je torej začelo to praznovanje, in če je kdo želel videti kaj, kar bi ga spravilo v dobro voljo, je lahko tu našel dovolj priložnosti. Tu je vsakdo videl to, kar je hotel videti: nekateri so se odpravili gledat dame, drugi so želeli spremljati ples; ti so opazovali skupinske igre jezdecev³⁰, [620] one je vleklo k dvobojem³¹. Naj si je kdo zaželel to ali ono, tam je bilo vsega dovolj, in vsi tisti, ki so bili tam v svojih najbrezskrbnejših in najbolj razigranih letih, so kar tekmovali med seboj, kdo bo čim bolje užil radosti slavja. Žlahtni Marke, uglajen in dobro razporejen kot zmerom, pa je imel poleg lepih dam, [630] s katerimi se je bil obdal, ob sebi še prav posebno, izbrano krasoto: svojo sestro Blanscheflur³², mladenko takšne lepote, kot še nikoli ne tam ne kje drugje ni krasila kake ženske. O njeni lepoti pravijo, da je noben mož iz mesa in krvi ni mogel vdano pogledati, ne da bi nato na vekomaj [640] in še močnejše kot prej ljubil ženske in njihovo žlahtno čud.

Ta blagodejna paša za oči je tam zunaj na planem marsikaterega moža navdala z drznostjo in vedrino ter vzradostila prenekatero srce. Na livadi je bilo še vse polno drugih lepih dam, in sodeč po njihovi lepoti bi bila lahko prav vsaka od njih mogočna kraljica — in tudi te [650] so vse zbrane može navdajale z življenjsko radostjo in v njihova srca vlivale veselje in zadovoljstvo.

Tedaj so vitezi z dvora in gostje začeli igre jezdecev: iz vseh smeri so prijezdili najodličnejši in najboljši možje. Tam sta bila tudi žlahtni Marke in njegov stanovski tovariš Riwalin, seveda pa še drugi dvorjani iz njegovega spremstva, in ti so se prav tako vneto želeli [660] izkazati z dejanji, o katerih bi ljudje govorili in jih opevali. Videti je bilo veliko razkošno opravljenih konj³³ s sedelnimi

³⁰ V izvorniku *bûhurdiere*; *bûhurt* je bila viteška igra za posebne priložnosti ali v čast visokemu gostu, na nemških tleh izpričana od sredine 12. stoletja. Verjetno je šlo za bolj protokolarno, skrbno koreografirano "paradno" inačico pravega spopada dveh skupin jezdecev, kjer naj bi se pokazale zlasti njihove jahalne spretnosti. Podrobnosti niso znane, a sprva so bili vitezi verjetno oboroženi (oklep, meč, ščit, sulica), šele kasneje so namesto mečev uporabljali lesene palice in jim ni bilo treba nositi oklepov.

³¹ Tu je mišljen pravi turnirski dvoboj (srvn. *tjost(e)*, *tjust*, *jost/just*) med jezdecema s sulicama. Z mečem sta se smela viteza boriti šele potem, ko sta polomila vse sulice.

³² Ime *Blanscheflûr* (bela roža, lilija) je francoskega izvora in se pojavlja v vseh delih Tristanovega izročila, le v francoskem proznem romanu je Tristanovi materi ime Helyabel. Tudi v Chrétienovem *Percevalu* soproga glavnega junaka nosi ime Blanchefleur, Wolfram pa jo je v svojem *Parzivalu* prekrstil v Condwiramurs.

³³ V izvorniku *ors* (tudi v obliki *ros*, danes nem. Roß/Ross), kar praviloma pomeni težkega bojnega konja. Izposojenka *pfert* (*pfertit*, *phert*, nem. Pferd), izpeljana iz srlat. *paraveredus* (pomožni ali poštni konj), večinoma označuje lažjega jezdnega konja (npr. primerne za damo ali za lov).

odejami iz brokata ali tafta — snežno belimi, rumenimi, vijoličastimi, rdečimi, zelenimi ali modrimi; drugi so bili odeti v ogrinjala, stkana iz najfinejše svile, [670] ukrojena na najraznovrstnejše načine, urejena v dvobarvne ali živopisne vzorce in tako ali drugače umetelno okrašena. Vitezi so nosili osupljivo razkošna oblačila, ponekod prirezana, drugod razklana. In tudi pomlad je pokazala, da želi biti Markejeva zaveznica: med množico je bilo videti mnogo prikupnih cvetličnih venčkov, [680] ki jih je bila prinesla kralju v dar ...

V tem sijajnem pomladnem vzdušju so se začele sijajne viteške igre. Cele trume so se vedno znova zlivale in druga drugo potiskale zdaj sem, zdaj tja, in to so počele tako vztrajno in tako dolgo, da se je boj naposled približal kraju, kjer so sedele in ga opazovale žlahtna Blanscheflur, ta čudež na zemlji, [690] in druge lepe dame. Gospodje so namreč jezdili tako veličastno — malone po cesarsko³⁴ — da jih je z veseljem opazovalo nešteto oči. A naj so se tam posamezni borci še tako dokazovali, je bil vendar odlični Riwalin tisti — drugače sploh ni moglo biti — ki je tistega dne na tisti poljani prekosil vse ostale. Nanj so postale pozorne tudi dame: [700] brž so ugotovile, da se iz vse trume vitezov nihče ne bori tako spretno in v pravem viteškem slogu kakor on, in so ga v en glas hvallile. "Poglejte!" so govorile. "Ta mladenič je res blagoslovljen. Kako sijajno je videti vse, česar se loti! Kako sanjski stas ima! Kako enakomerno raščene [710] so njegove blagorodne noge! In kako njegov ščit venomer tiči na pravem mestu, negibno, kot bi bil pričvrščen! Kako umirjeno počiva sulica v njegovi roki! Kako odlično mu pristajajo oblačila! In ta drža glave, ti lasje! Kako uglašena je sleherna njegova kretnja! O blagor srečni ženski, ki se ga bo smela dolgo veseliti!" [720] Njihove besede je pozorno poslušala tudi žlahtna Blanscheflur, a četudi so ostale dame govorile to ali ono, ga je potihem čislala tudi sama. Dovolila mu je, da je vstopil v njene misli, in on je osvojil njeno srce: v kraljestvo njenega srca je vstopil z žezlom in krono ter v njem zavladal kot mogočen kralj. [730] A vse to je tako spretno in neopazno prikrivala, da nihče ni ničesar posumil.

Ko so bile igre pri kraju in so se vitezi razkropili in se je vsakdo odpravil, kamor ga je bila volja, je naključje hotelo,³⁵ da je Riwalin prijezdil prav mimo kraja, kjer je sedela lepa Blanscheflur. [740] Naglo se ji je približal, in ko se ji je lahko zazrl v oči, jo je ljubeznivo ogovoril: "*Â, dê vus saut, bêle!*"

"*Merci!*" *dît la buzêle*³⁶ in plaho nadaljevala: "Vsemogočni Bog, ki osrečuje vsa srca, naj osreči tudi vaše srce in vašega duha! Hvaležno se vam priklanjam, [750] vendar se ne morem odreči pravici do očitka, ki vam ga moram izreči."

"Ah, ljuba moja, kaj sem storil?"

³⁴ Prislov *keiserliche* v smislu "sijajno, veličastno" in ustrezni pridevnik pri Gottfriedu nastopata razmeroma pogosto in izražata srednjeveško predstavo, da mora biti vse, kar je primerno za cesarja, še posebej razkošno in imenitno.

³⁵ V izvirmiku "*von âventiure*", kar lahko pomeni "po naključju" (uporabljeno tudi v drugih delih), a tudi "kot poročna zgodba" ali — glede na izvor besede (srlat. *adventura* = "kar prihaja", "kar je vnaprej določeno") — celo "kot je hotela usoda".

³⁶ "Ah! Bog vas obvaruj, lepota!" — "Hvala," je odvrnila mladenka [...]. S kratkim dialogom v francoščini Gottfried morda želi posredovati vtis omikanosti in odličnosti sogovorcev — ali pa kratko malo zadostiti sodobnim dvorskim konvencijam.

Rekla je: "Mojemu prijatelju, najboljšemu, kar sem jih kdaj imela, ste storili nekaj, kar me je prizadelo."

"Mojbog!" si je rekel. "Kaj pomenijo te njene besede? Kako sem se pregrešil, da mi odreka naklonjenost? [760] Česa me obtožuje?" Misli si je, da je morda med turnirjem povsem nevede ranil kakega njenega viteškega sorodnika, tega ali onega, in da je s tem razrval njeno srce in si prislužil njeno nejevoljo. Toda ne, prijatelj, ki ga je bila omenila, je bilo njeno srce — in *ono* je trpelo zavoljo njega: [770] *ono* je bilo prijatelj, o katerem je govorila. A o tem ni vedel nič. Z vajeno vljudnostjo ji je karseda ljubeznivo dejal: "Krasotica moja, ne želim, da se jezite name ali da me grajate. Če je torej res, kar mi očitata, sami izrecite sodbo nad menoj: kar ukažete, to bom storil."

Lepotica je rekla: "Zaradi tega prijatelja [780] vas sicer ne morem prav zelo sovražiti, a zato vas tudi ne morem ljubiti. Kasneje bom bolje premislila, kako bi se lahko spokorili za to, kar ste mi storili."

Priklonil se ji je in želel je že oditi, ko je zala mladenka potihem zavzdihnila za njim in iz dna srca dejala: "Ah, ljubi prijatelj, Bog te blagoslovi!"³⁷

[790] In to je bil trenutek, ko sta začela premišljati drug o drugem. Canelengres je odjezdil, zatopljen v raznovrstne misli. Brez prestanka je tehtal, kaj je prizadelo Blanscheflur in kaj bi utegnilo biti v ozadju. Razmišljal je o njenem pozdravu v slovo in vseh njenih besedah. Njen vzdihljaj, njen blagoslov, vse njene kretnje — vse to si je poskušal do zadnje potankosti znova predočiti, [800] in kmalu si je začel njen vzdihljaj in njen sladki blagoslov tolmačiti kot znamenji naklonjenosti. Oba, je bil naposled prepričan, sta se lahko porodila edino iz ljubezni. To je tako podžgalo njegovega duha, da se je ta brž vrnil k Blanscheflur, jo pograbil in nemudoma odpeljal [810] v deželo Riwalinovega srca ter jo tam okronal za kraljico. Da, Blanscheflur in Riwalin, kralj in očarljiva kraljica, sta si zelo pravično razdelila kraljestvi svojih src: njeno je pripadlo Riwalinu, v zameno je dobila ona njegovo — a vendar nobeden od njiju ni vedel, [820] kaj se godi v drugem. V mislih sta se povezala kot v en glas, kot eno srce in ena duša, in tako je bilo zadoščeno pravici: zdaj je namreč tudi ona njemu zadajala enake srčne muke, kot ji jih je bil povzročil sam. A ker si ni bil na jasnem, kakšni so bili njeni nameni [830] in zakaj je ravnala tako, kot je — iz sovraštva ali iz ljubezni — so se ga polastili dvomi, in misli so mu švigale sem ter tja. Zdaj je na vsak način hotel proč, že v naslednjem hipu spet nazaj — dokler se ni tako do kraja zapletel v niti svojih misli, [840] da se iz njih ni več znal izmotati.

Zamišljeni Riwalin je zelo lepo sam na sebi dokazal, da se zaljubljenčevo srce obnaša prav tako kot svoboden ptič: ta se spričo prostosti, ki jo uživa, brezskrbno spusti na limanice — a ko opazi lepilo in želi znova vzleteti, ostane z nožicami prilepljen nanje. [850] Otepa s perutmi, da bi se rešil, a ko se kjer koli dotakne kakšne vejice, četudi še tako narahlo, ga past le še močnejše zgrabi in uklene. Na vso moč prhuta sem in tja in spet nazaj, dokler v tem boju ne premaga samega sebe in negibno obleži. Prav tako ravna [860] še neukročeni duh

³⁷ V izvorniku "*vriunt lieber, got gesegen dich*": ko spregovori srce, si Blanscheflur dovoli tikanje.

zaljubljenca: brž ko ga preplavijo hrepeneče misli in začne nanj učinkovati čudežna moč ljubezni, da začuti bolečino koprnjenja, si želi vzleteti nazaj v prostost, a sladko lepilo ljubezni ga vleče navzdol. Vanjo se tako zelo zaplete, da ji [870] ne tako ne drugače ne zna več ubežati.³⁸ Tako se je godilo tudi Riwalinu, ki so ga njegove misli zapletle v ljubezen do kraljice njegovega srca. Njegovo ujetništvo ga je postavilo pred nenavadno kočljivo izbiro, saj ni vedel, ali mu Blanscheflur želi slabo ali dobro; nikakor ni mogel ugotoviti, [880] ali ga ljubi ali sovraži. Pred očmi sta se mu obenem porajala upanje in obup, zato se ni mogel čvrsto oprijeti ne tega ne onega. Up in obup sta si ga neutrudno podajala med seboj: up je govoril za ljubezen, obup za sovraštvo. V tem spopadu se ni mogel odločiti za nobenega od njiju, ne za sovraštvo in ne za ljubezen. [890] Tako je njegove misli premetavalo kot čoln v negotovem pristanu: upanje ga je gnalo proti kopnemu, obup proč od obale; ne tu ne tam se ni mogel zasidrati. Obeh ni bilo mogoče pobotati: ko je prišel obup in mu rekel, da ga njegova Blanscheflur sovraži, je začel omahovati in si želel proč — a takoj zatem je prišlo upanje in spregovorilo o njeni ljubezni in sladkih obetih, [900] in tedaj je bil primoran vztrajati. V tej vojni ni več vedel, kam: ni mogel ne semkaj ne tjakaj. Bolj ko si je želel oditi, čvrsteje ga je nase priklepala ljubezen; bolj ko si je prizadeval ubežati, močnejše ga je ljubezen vlekla nazaj. Tako se je ljubezen z njim poigravala, dokler ni naposled zmagalo upanje in povsem pregnalo obup: [910] in tedaj je bil Riwalin končno prepričan, da ga njegova Blanscheflur ljubi. Njegova čustva in vsa njegova hotenja so se poenotila in usmerila le še nanjo, in temu se ni bilo več moč upirati. A čeprav si je sladka Ljubezen³⁹ povsem pokorila njegovo srce in njegov razum, vendarle še ni slutil, da srčna ljubezen [920] pomeni tudi bridko bolečino. Ko si je še enkrat od začetka predočil srečanje s svojo Blanscheflur in pretehtal sleherno podrobnost — njene lase, njeno čelo, njena senca, njena lica, njena usta, njen obradek, radostni velikonočni dan⁴⁰, ki se je smejal iz njenih oči — je prišla resnična ljubezen, [930] prava plamenica, in prižgala ogenj strasti,⁴¹ ogenj, ki se je razplamtel v njegovem srcu in ki je vsemu njegovemu telesu razodel, kaj pomenijo globoka bolečina in muke hrepenjenja. In poslej je začel živeti drugo življenje; dano mu je bilo novo življenje. Spremenil je [940] vse svoje mišljenje in svoje navade. Postal je povsem drug človek,⁴² kajti vse, česar se je poslej lotil, je bilo zaznamovano s čudnim vedenjem in zaslepljenostjo. Njegov prirojeni razum je spričo ljubezni postal tako neobvladan in nestanovit, kot bi ga bil sam namenoma spustil z vajeti. Njegovo življenje je začelo medleti: [950] prisrčnim nasmehom, ki jih je bil poprej tako rad delil, se je docela odrekel. Molk in otožnost sta bila poslej njegova najboljša življenjska sopotnika, kajti vsa njegova vedrina je utonila v bolečini ljubezni.

³⁸ Prispodobo z limanicami ali "ljubezenskim lepilom" ponovno srečamo v verzih 11789–11814, kjer Gottfried opisuje učinek ljubezenskega napoja na Tristana in Izoldo.

³⁹ V izvorniku tu in mestoma v nadaljevanju *Minne* z veliko začetnico ("gospa Ljubezen").

⁴⁰ V izvorniku *ôstertac*, tedaj priljubljena prispodoba za največjo radost ali najvišjo srečo.

⁴¹ V *Eneidi* Heinricha von Veldekeja Kupido prinese Didoni baklo (verz 864 in nadaljevanje), Venera pa z vročim ognjem trpinči Lavinijo (verz 10114 in nadaljevanje).

⁴² Srečanje z bodočo ljubljeno osebo tudi iz Tristana naredi drugega človeka in iz njegovega življenja drugo življenje (verz 8312 in nadaljevanje).

Izkušnja ljubezenske stiske tudi Blanscheflur ni prizanesla: tudi sama je hrepenela in prenašala enake muke, [960] kot jih je on zavoljo nje. Ljubezzen, ta neusmiljena zavojevalka⁴³, je nekoliko preveč vihravo vdrla tudi v njene misli in jo s svojo silovitostjo skoraj do kraja oropala dušnega miru. Njeno vedenje se je vsej dvorni družbi in celo njej sami nenadoma zdelo neobičajno: vse radosti, ki si jih je bila poprej privoščila, [970] razvedrila, ki so ji dajala toliko zadovoljstva — vse to se ji je začelo upirati. Njeno življenje poslej ni moglo teči drugače kot po nareku hrepenenja, ki se je polastilo njenega srca, a pri vseh ljubezenskih tegobah, ki jih je prestajala, vendarle ni vedela, kaj jo pravzaprav muči, saj dotlej še nikoli ni izkusila takšne tesnobe [980] in takšne srčne bolečine. Vedno znova si je govorila:

“Ah, Bog, naš Gospod, kakšno življenje! Kaj se mi je zgodilo in kako? Doslej sem vendar srečala že mnogo mož, in nobeden od njih mi ni hotel nič žalega, odkar pa sem uzrla *njega*, moje srce ni več tako svobodno in veselo kot prej. Pogled, ki sem mu ga namenila — [990] prav to dejanje mi je prineslo silno trpljenje: moje srce, ki še nikdar ni bilo v takšni stiski, je ranjeno, in to me je docela spremenilo po duši in telesu. Če vsaka ženska, ki ga vidi in sliši, izkusi, kar izkušam sama, in če mu je ta moč prirojena, [1000] gre po njegovi zaslugi veliko lepote po zlu in vse življenje od njega ne bo nobene koristi. Če pa je posredi kakšna čarovnija, ki se je je bil priučil in ki je povzročila ta osupljivi čudež in to nerazložljivo tesnobo, bi bilo boljše, ko bi bil mrtev in nobeni ženski ne bi več prišel pred oči. Bog mi je priča, kakšno trpljenje in kakšno srčno bol mi je zadal! [1010] Prav zares še nikdar nisem ne njega ne koga drugega neprijazno premerila z očmi ali sovražila — s čim sem si torej zaslužila, da mi želi škoditi, čeprav sem ga zgolj ljubeznivo pogledala? Toda ali smem vrlemu možu sploh kaj očitati? Morda je povsem nedolžen. In naj od njega in zavoljo njega [1020] prestajam še tako neznosne srčne muke, Bog ve, da so vzniknile v mojem lastnem srcu! Poleg njega sem videla že veliko mož, a kaj more on za to, da se je moj pogled med vsemi drugimi ustavil edino na njem? Ko sem slišala, kako so si mnoge odlične dame kot pri kakšni igri z žogo vsevprek izmenjevale slavospeve [1030] njegovi veličastni pojavi in njegovi viteški slavi ter ga brez prestanka hvalile, in ko sem se tudi na lastne oči prepričala o odlikah, ki so mu jih pripisovali, in je moje srce posrkalo vase vse, kar je bilo na njem hvalevrednega, je to skalilo tudi moj razum in moje srce zapisalo njemu. Prav res, *to* me je zaslepilo, [1040] *to* je bila čarovnija, zaradi katere sama sebe nisem več prepoznala. Nič hudega mi ni storil ta ljubeznivi mož, zaradi katerega tako tožim in o katerem tako obtožujoče govorim: moje razrvano, neukročeno srce je krivo za moje trpljenje, *ono* mi hoče škoditi. Hoče in še hoče vse preveč tega, česar sploh ne bi hotelo, [1050] ko bi le skrbno premislilo, kaj pomenita spodobnost in čast — zdaj pa ne pozna drugega kot koprnenje po tem sijajnem možu, ki se mu je tako naglo docela predalo. In, Bog mi je priča, mislim — če smem tako misliti pri vsej svoji časti in se mi ni treba sramovati svojih besed [1060] spričo svojega devištva — da srčna bolečina,

⁴³ Gottfried v verz 11714 uporabi podobno prisposodo tudi za ljubezzen med Tristanom in Izoldo.

ki jo prestajam zavoľjo njega, ne more izvirati od drugod kot od ljubezni. To opažam po tem, da si tako močno želim biti ob njem, in kar koli že to pomeni — v meni se razrašča nekaj, kar stremi k ljubezni in temu možu. Kar sem bila doslej v svojem življenju slišala [1070] o iskreno ljubečih ženah in o ljubezni sami, je zdaj vdrlo v moje srce: sladka srčna bol, ki nešteto žlahtnih src muči s sladko bolečino, poslej domuje tudi v mojem srcu.”

Ko je tedaj žlahtna dvorjanka Blanscheflur z vsemi mislimi in čuti v srcu prišla do spoznanja — [1080] tako se godi vsem zaljubljenecem — da bi njen prijatelj⁴⁴ Riwalin utegnil postati radost njenega srca, njena največja uteha in izpolnitev njenega življenja, mu je začejala namenjati pogled za pogledom in ga opazovati, kjer je le mogla. Če je le to dopuščala spodobnost, ga je z vdanostjo v očeh komaj opazno pozdravila. Vedno znova je vanj usmerjala [1090] dolge hrepeneče poglede, polne nežnosti. Ko je njen prijatelj, ljubeči mož, postal na to pozoren, sta se šele zares okrepila njegova ljubezen do nje in njegovo upanje; šele tedaj se je do kraja razplamtela njegova strast, in odtlej je poglede očarljive mladenke vračal drznejše in srčneje kot kadar koli prej. [1100] Kadar se je pokazala priložnost, jo je tudi sam pozdravil z očmi. Ko je lepotica spoznala, da jo ljubi tako kot ona njega, je bila rešena svoje najhujše skrbi, saj je poprej živela v strahu, da mu sploh ni mar zanjo — zdaj pa je naposled spoznala, da ji je njegovo srce iskreno in nežno naklonjeno, kot to mora biti v ljubezni, [1110] on pa se je dobro zavedel, da enako velja tudi zanjo. Tako so se hkrati razvnela njuna čustva, in tako sta začela koprneti drug po drugem in se ljubiti iz dna srca.⁴⁵ Godilo se jima je prav tako, kot pravijo: “S pogledom ljubečega v oko ljubljenega se hrani ogenj njune ljubezni.”

Ko je bilo Markejevo slavlje pri kraju [1120] in se je plemenita družba razkropila, je Markeja dosegla vest, da je eden od njegovih sovražnikov, kralj, vdrl v njegovo deželo s takšno vojaško silo, da bi utegnil — če se mu ne bi takoj postavili po robu — opustošiti vse, kar bi mogla doseči njegova konjenica. Marke je brez odlašanja sklical svoje ljudi [1130] in z močno vojsko krenil v protinapad, se spopadel s sovražnikom in ga premagal. Ubil in zajel je toliko mož, da se je lahko imel za srečnega, kdor je ubežal ali ostal pri življenju. A žlahtni Riwalin je bil ob tem zadet s sulico v bok in tako hudo ranjen, da so ga njegovi možje, napol mrtvega, nemudoma [1140] in ob glasnih tožbah odnesli nazaj domov, v Tintajel. Tam so na smrt bolnemu pripravili ležišče. Kmalu se je razvedelo, da je bil Canelengres zadet v boju in smrtno ranjen. Na dvoru in po vsej deželi ni bilo konca jadikovanju,⁴⁶ in vsakogar, ki je poznal njegove odlike, je spričo njegove nesreče bolelo srce. [1150] Obžalovali so, da so njegova pogumna dejanja, njegova lepota, njegova sladka mladost in njegove tolikokrat opevane viteške vrline tako kmalu minili in da jim je bil usojen tako nagel konec. Njegov prijatelj,

⁴⁴ Izvirni *vriunt* v srednjevisokonemškem jeziku pomeni več kot zgolj “prijatelj” (nem. Freund); pogosto ima erotično konotacijo (“ljubljeni”, “ljubimec”), lahko pa pomeni celo “sorodnik”.

⁴⁵ V izvirniku “*dā von begunden s’under in / sich meinen unde minnen / mit herzenlichen sinnen*”; tovrstne aliterativne obrazce (*meinen* ≈ *minnen* = ljubiti) Gottfried rad uporablja in sodijo v retorično okrasje te pesnitve.

⁴⁶ Verzi 1146–1162 spominjajo na Davidovo tožbo nad ubitim Savlom (*Stara zaveza*, 2 Sam 1).

kralj Marke, še nikdar prej ni tako presunljivo tarnal nad usodo kakega moža kot nad njegovo. Objokovale so ga mnoge odlične gospe [1160] in prenekatera dama je obžalovala njegovo nesrečo, ob kateri je vsakogar, ki ga je bil kdaj srečal, prevzemalo sočutje. A naj je bila njihova žalost spričo njegove usode še tako neizmerna, je bila vendarle edino čista, odlična in dobra Blanscheflur tista, ki je z vso svojo dušo, z očmi in srcem [1170] obžalovala in objokovala trpljenje svojega srčno ljubljenega. Ko je bila sama in se je lahko nemoteno predala svojim tožbam, se je s pestmi spravila nadse in tisočkrat udarila tja in znova tja, kjer jo je bolelo, tja, kjer je ležalo njeno srce: tam se je vedno znova bila lepotica.⁴⁷ Tako je ta očarljiva žena [1180] svoje mlado, lepo, mikavno telo trpinčila s tako silno bolečino, da bi v zameno za svoje življenje sprejela kakršno koli smrt — razen smrti v znamenju ljubezni. In tudi res bi bila pogubljena in umrla bi od žalosti, če je ne bi poživiljalo upanje in pokonci držala vera, da ga bo gotovo še enkrat videla — [1190] kakor koli naj bi se to že zgodilo — in ko bi ga videla, bi vse, kar bi ji bilo poslej namenjeno, z veseljem prenašala. Tako se je oklepala življenja, dokler se ji niso znova zbistrile misli in je začela razmišljati, kako bi ga lahko videla in tako ublažila svojo bolečino.

Tedaj se je spomnila [1200] svoje vzgojiteljice, ki je bila ves čas in na vse mogoče načine skrbela zanjo in jo poučevala in ki je še vedno skrbno bedela nad njo.⁴⁸ Odpravila se je k njej, jo odpeljala povsem na sámo in začela pred njo tožiti, kot so to počele in še dandanes počno vse, ki se znajdejo v enaki koži kot ona: oči so ji prekipevale [1210] in vroče solze so ji na gosto in brez prestanka polzele prek bledih lic. Sklenila je roke in jih moledujoče podržala pred seboj. “Ah, pri mojem življenju!” je rekla. “Ah,” je dejala, “pri mojem življenju, ah! Ah, preljuba učiteljica, sedaj mi dokaži svojo zvestobo, ki je imaš v tako čudežni meri! [1220] In ker si tako blažena, da sta vsa moja sreča in moja rešitev odvisni edino od tvojega nasveta, naj ti v veri v tvojo dobroto potožim o svoji srčni bolečini. Če mi ne pomagaš, bom umrla!”

“Kaj vas vendar muči, gospodarica, in zakaj tako bridko tožite?”

“Ah, draga prijateljica, ti res smem povedati?”

“Da, milostna gospa, povejte že!”

[1230] “Ubija me ta mrtvi mož, Riwalin iz Parmenije. Rada bi ga videla, ko bi to le bilo mogoče in ko bi vedela, kako bi mi to lahko uspelo, preden docela umre, kajti bržkone si, žal, ne bo več opomogel. Če mi lahko pri tem pomagaš, ti svoj

⁴⁷ Samomučenje je v srednjevisokonemški literaturi pogost gestični topos. Poleg tega v verzih 1175–1178 Gottfried kopiči vokale “a” in s tem še poudarja Blanscheflurine tožbe: “*dô gie si sich mit handen an: / die sluoc si tûsent stunde dar, / und niuwan dar, daz ir dâ war; / dâ engegen, dâ daz herze lac, / dar tete diu schene manegen slac.*”

⁴⁸ Otroke odličnih staršev so v srednjem veku dali v varstvo vzgojiteljem, ti pa so jih med drugim tudi poučevali. Pri fantih je takšno varstvo večinoma trajalo le do konca učnih let, dekleta pa so svojo vzgojiteljico (*meisterinne*) — ta je morala prav tako biti visokega rodu in ni bila zgolj učiteljica, temveč tudi dvorjanka in častna dama svoje varovanke — praviloma obdržala vse do poroke. Mesto brezimne Blanscheflurine spremljevalke pri Izoldi kasneje prevzame njena zaupnica Brangæne. Vzporednice so na dlani: obe služabnici pomagata svojim varovankama v ljubezenskih rečeh in v obeh primerih prav njuno posredovanje sproži tragičen potek dogodkov.

živi dan ne bom odrekla nobene želje!”

Vzgojiteljica si je mislila: [1240] “Kaj mi škodi, če privolim? Ta polmrtvec bo že jutri ali pa še danes mrtev — jaz pa bom ohranila življenje in čast svoje gospodarice, in zato ji bom poslej ljubša kot katera koli druga žena.”

“Ljuba gospa!” je nato spregovorila. “Najdražja, od srca obžalujem vašo bolečino, [1250] in če bom le znala ublažiti vašo stisko, bom to tudi storila; lahko se zanesete name. Sama bom šla k njemu, da bi ga videla na lastne oči, in se takoj vrnila. Ugotovila bom, kam so ga namestili in kakšno ležišče so mu pripravili, pozorna pa bom tudi na ljudi, ki ga obdajajo.”

Res ji je uspelo priti do njega, tako da si je nadela videz, kot da želi zgolj potožiti nad njegovo nesrečo, [1260] na skrivaj pa mu je razodela, da bi ga njena gospodarica rada videla, če bi le to blagovolil dopustiti brez strahu za dostojnost in čast. Z njegovo privolitvijo se je vrnila k Blanscheflur. Mladenko je preoblekla v uborno beračico in lepoto njenega obličja skrila za gosto tančico. [1270] Nato je svojo gospo prijela za roko, in skupaj sta odšli k Riwalinu. Ta je bil medtem drugega za drugim odslovil vse svoje ljudi in je bil zdaj sam: vsem je bil zatrdil, da mu samota prija. Vzgojiteljica pa je rekla, da je s seboj pripeljala zdravnico, in tako dosegla, da so ju spustili k njemu.⁴⁹ [1280] Nato je zapahnila vrata. “Zdaj, gospodarica,” je dejala, “ga lahko obiščete.” In ona, lepotica, je stopila bliže, a ko je zagledala njegov obraz, je vzkliznila: “Ah, zdaj in na vekomaj: ah! O gorje, da sem bila kdaj rojena! Poslej so vsi moji upi pokopani!” Tedaj jo je Riwalin s skrajnim naporom, kakršnega je na smrt bolni še zmožel, pozdravil z blagim nagibom glave. [1290] A sama tega skorajda ni opazila in se na to sploh ni ozirala, temveč je kot slepa sedla k Riwalinu in prislonila svoje lice k njegovemu, dokler tako od ljubezni kot tudi od bolečine njenega telesa ni zapustila poslednja življenjska moč: njene rožnate ustnice so pobledele; z njenega obličja so izginile [1300] živahne barve, ki so poprej krasile njeno polt; svetli dan njenih bistrih oči je potonil v noč. V svoji nemoči je kot nezavestna dolgo ležala ob njem, njeno lice ob njegovem, kot bi bila mrtva. Ko pa je po tej omotici znova nekoliko prišla k močem, [1310] je objela svojega najdražjega, približala svoja usta njegovim in ga v kratkem času stotisočkrat poljubila, dokler niso njene ustnice razplamtele njegovih čutov in njegove ljubezenske sile, kajti iz njih je kipela ljubezen: njena usta so ga razvnela, njena usta so v njem prebudila tolikšno moč, da je prečudovito ženo [1320] tesno in strastno prižel k svojemu polmrtvemu telesu — in potem ni trajalo dolgo, kar se je izpolnilo njuno vzajemno hrepenenje ... Tako je ta najslajša vseh žena z njim spočela otroka, on pa je zaradi nje in zaradi ljubezni skoraj umrl. Če mu iz te stiske ne bi pomagal sam Bog, gotovo ne bi ostal pri življenju: [1330] tako pa je ozdravel, ker je tako moralo biti.

Riwalin si je torej opomogel, lepo Blanscheflur pa je osvobodil ene srčne muke in ji zadal drugo: pri njem je pustila eno skrb in s seboj odnesla drugo, še večjo; tam je pustila tesnobo hrepenenja in si od tam odnesla smrt; od ljubezni je mi-

⁴⁹ Pri Thomasu sta se lahko ljubimca na skrivaj srečala zato, ker je bilo treba hišo pospraviti in očistiti in so jo zato vsi zapustili. Gottfried je to nadomestil s psihološko bistveno bolj rafinirano motivacijo.

nila njena bolečina, [1340] od otroka pa je prejela smrt. A kakor že je potem kljub temu preživela, naj jo je v njeno dobro razbremenil in na njeno nesrečo obremenil, vendarle pri tem ni videla nič drugega kot radost ljubezni in ljubljenega moža. Ničesar ni slutila ne o otroku ne o usodnosti smrti, ki jo je nosila pod srcem, bila pa je prepričana o svoji ljubezni do Riwalina [1350] in je zato ravnala tako, kot bi morala ravnati sleherna živa duša in kot ravna vsak zaljubljenec: njeno srce, njeni čuti in njeno hrepenenje so hoteli edino Riwalina — in enako je tudi sam hrepenel po njej in njeni ljubezni. Oba sta v sebi nosila eno samo ljubezen in eno samo hrepenenje. On je bil ona in ona je bila on, on je pripadal njej in ona je pripadala njemu, [1360] kjer je bila Blanscheflur, je bil tudi Riwalin, in kjer je bil Riwalin, je bila tudi Blanscheflur; kjer sta bila oba, tam je bila iskrena ljubezen⁵⁰. Živela sta v popolnem sozvočju; srečna sta bila drug ob drugem in si s složnostjo in dobrotljivostjo plemenitila življenjske radosti. In ko sta našla priložnost za snidenje, ne da bi bila kršena pravila spodobnosti, je bila njuna tuzemska sreča popolna: [1370] tedaj sta se počutila tako vzneseno in dobro, da svojega življenja ne bi zamenjala niti za nebeško kraljestvo⁵¹.

A to ni trajalo dolgo. Že sredi tega novega začetka, ko je bilo njuno življenje v dvoje najslajše in sta lebdela v popolni sreči, so k Riwalinu prispeli sli: njegov sovražnik Morgan je nad njegovo deželo poslal močno vojsko. [1380] Takoj po tem sporočilu so za Riwalina opremili ladjo in nanjo naložili vse potrebno: živež in konje, vse to so brž pripravili za pot.

Ko je mična Blanscheflur slišala slabo novico o položaju, v katerem se je znašel njen ljubljeni Riwalin, se je šele začelo njeno pravo trpljenje: srčna bolečina [1390] ji je spet vzela sluh in vid, njena polt je dobila mrliško barvo. Iz ust so ji prihajale le še besede skrajnega obupa: "Gorje!" Samo to je še izrekala in nič drugega. "Gorje!" je kar naprej ponavljala. "Gorje! Gorje mi zdaj spričo moje ljubezni, gorje mi ob ljubljenelem možu! Kako težko breme sta mi naložila! [1400] Ljubezen, nesreča tega sveta, tako nestanovitna si in tvoje radosti so tako kratkotrajne — kako je torej mogoče, da te čisla ves svet? Jasno vidim, da ga nagrajuješ kot spretna sleparka: tvoj konec ni tako prijeten, kot ga obljubljaš ljudem, saj jih najprej premamiš⁵² z bežnim veseljem, nato pa jih povedeš v dolgo trpljenje! [1410] Tvoje zapeljivo slepilo, prežeto z varljivo sladkobo, zna prevarati vse živo: to se je najbolje izkazalo prav na meni. Od tega, kar naj bi bila vsa moja sreča, mi ni ostalo nič drugega kot smrtonosna srčna bol: on, moje upanje, odhaja in

⁵⁰ V izvorniku "*Iéal amûr*" (po starofr. *leial/loial amour*), kar pomeni iskreno, zvesto, vdano, lahko pa tudi zakonito ljubezen: v slednjem pomenu se določilo nanaša na enakovrednost partnerjev, njuno vzajemno zaupanje in namen sklenitve zakonske zveze. V zvezi s tem se je mogoče vprašati, zakaj Riwalin ne zasnubi Blanscheflur in niti tedaj, ko se želi od nje posloviti (verz 1422 in nadaljevanje), niti z besedo ne omeni možnosti poroke: morda je razlog v veliki razliki med njunima družbenima položajema.

⁵¹ V izvorniku "*umb kein ander himelriche*", dobesedno "niti za [kakšno] drugo nebeško kraljestvo [poleg običajnega]", kar pa verjetno nima bogokletnega ozadja: prejkone to pomeni "nebesa na zemlji" ali pa je le pesniška podoba.

⁵² V izvorniku "*reizen*" kot strokovni izraz s področja lova na ptice: "vabiti [z vabo]". S tem je vzpostavljena aluzija na prisposodbo "sladkega lepila ljubezni" (verz 867), ki označuje neizogibnost ljubezni med Riwalinom in Blanscheflur.

me pušča samo!”

Med to tožbo je z jokajočim srcem⁵³ [1420] prišel njen ljubljeni Riwalin, da bi se poslovil. “Milostljiva,” je rekel, “ostanite moja zapovednica, a hočem in moram se vrniti domov. Naj vas, moja lepota, Bog obvaruje, in bodite na vekomaj srečni in zdravi!” — In spet so jo izdali vsi čuti, spet je omedlela od srčne bolečine in se pred njim sesedla svoji vzgojiteljici v naročje. [1430] Ko je njen zvesti sopotnik v mukah hrepenenja videl, kako silno trpi njegova ljubljena, je tudi njega prevzela žalost, in njeno ljubezensko stisko si je iskreno vzel k srcu. Barva mu je izginila z obraza in vse moči so ga zapustile. V tej svoji bedi je ves skrušen obsedel [1440] in komaj čakal, kdaj bo znova prišla dovolj k močem, da jo bo lahko objel; in tako si je nesrečno mladenko nežno prižel k telesu in jo brez prestanka poljubljal na lica, oči in usta ter jo na vse načine ljubkoval, dokler ni naposled vendarle postopoma prišla k zavesti [1450] in se je lahko z lastnimi močmi usedla.

Ko je Blanscheflur znova prišla k sebi in pred seboj uzrla svojega prijatelja, ga je zaskrbljeno pogledala. “Ah, moj najdražji!” je rekla. “Koliko trpljenja ste mi povzročili! Gospod, zakaj sem vas morala srečati, ko pa moram zdaj zaradi vas in po vaši krivdi v srcu nositi tako bridko bolečino! [1460] Ko bi si vam to z vašim dovoljenjem drznila priznati, bi morda blagovolili biti obzirnejši in ljubeznivejši z menoj. Gospod moj, ljubljeni, prizadejali ste mi veliko gorja, tri okoliščine pa so še posebej pogubne in neizogibne. Prva: pod prsmi nosim vašega otroka, čigar rojstva ne bom preživela, če mi na pomoč ne priskoči sam Bog. Druga je še hujša: [1470] ko bo kralj, moj brat, opazil moje nesrečno stanje, ki je sramotno tudi zanj, me bo dal ubiti in me pustil umreti nečastne smrti. Tretja pa je najstrašnejša in še dosti mučnejša od smrti: tudi če bi naneslo tako, da bi me brat pustil živeti in me ne bi dal ubiti, dobro vem, [1480] da bi me kljub temu razdedinil in mi vzel imetje in čast, in na vekomaj bi ostala osramočena in zaničevana. Poleg tega bi morala svoje dete, čigar oče je še živ, vzgajati brez očetovske podpore. Pa vendar se nad vsem tem ne bi pritoževala, ko bi le sramota zadela edino mene in bi lahko moja plemenita družina [1490] in moj kraljevski brat ohranila čast in ostala neomadeževana. Tako pa vsi razglašajo, da nosim nezakonskega otroka, in to je v tej in oni deželi, v Cornwallu in Angliji, vsakomur očitna sramota. In če bi, ah, prišla stvar tako daleč, [1500] da bi se ljudje ozirali za menoj in mi pripisovali krivdo za ponižanje in onečaščenje teh dežel, tedaj raje umrem, in to sama. Vidite, gospod,” je rekla, “to je zla usoda, to je nenehna srčna bol, od katere moram do konca svojih dni umirati pri živem telesu. Gospod, če se ne morem zanesti na vašo pomoč in če ne poseže vmes tudi Bog, [1510] nikoli več ne bom srečna.”

⁵³ Po srednjeveških predstavah so solze v oči pritekale iz srca. “Jokajoče srce” torej ni Gottfriedova pesniška podoba, temveč izraz tedanjega fiziološkega prepričanja, da med srcem in očmi obstaja tesna povezava, kar potrjujejo tudi podobne formulacije v drugih delih, npr. “srce naj pojí moje oči s solzami” (Wolfram von Eschenbach, *Parzival*, 330, 22) ali “od veselja so mu privrele solze iz oči, tega tolmuna srca” (*Parzival*, 783, 2). — Srce pa ni veljalo le za središče občutij in čustev, temveč tudi za sedež vseh racionalnih sil.

“Ljubljena gospa,” ji je odvrnil, “če sem jaz kriv za vašo stisko, bom skušal po svojih močeh popraviti, kar je mogoče, in vas odslej varovati pred tem, da bi bili po moji zaslugi primorani prenašati žalost ali sramoto. Naj prihodnost prinese to ali ono, ob vas sem preživel tako radostne dneve, da bi bilo krivično, [1520] če bi morali zavoljo mene prestajati kakršne koli tegobe. Moja dama, naj vam razkrijem svoje srce in svojo dušo: veselje in žalost, dobro in zlo, vse, kar utegnete izkusiti — od tega se tudi sam ne ločim. Ob vsem tem vam želim na vekomaj stati ob strani, pa naj bo še tako boleče, zato vam dajem na voljo dve izbiri — [1530] pretehtajte ju v svojem srcu: ali ostanem ali pa odidem. Sami se odločite: če bi vam bilo ljubše, da ostanem in sodoživljam, kar vam je usojeno, naj bo tako; če pa želite z menoj oditi od tod in odpluti v mojo domovino, vam bom z vsem, kar premorem, večno na uslugo. Tu z menoj ravnate tako dobro, [1540] da bi vam rad izrazil hvaležnost z vsakovrstnimi ljubeznivostmi. Povejte mi, gospodarica, kaj si o tem mislite, kajti vaša želja je tudi moja!”

“Hvala, milostljivi gospod,” je dejala. “Vaše besede in vaša ponudba so takšne, da naj vam jih Bog poplača, jaz pa bi se vam zanje morala iz hvaležnosti na vekomaj metati k nogam. [1550] Moj ljubljeni, moj gospod, sami dobro veste, da ne morem ostati tukaj, saj strahu zaradi svojega otročiča žal ne morem skriti. Ko bi se le lahko odkradla od tod! V mojem položaju bi bila to najboljša rešitev. Ljubljeni, gospod, pomagajte mi pri tem!”

“Tedaj, gospodarica,” je rekel, “sledite mojemu navodilu: ko se bom danes zvečer vkrcal na ladjo, [1560] poskrbite, da boste na skrivaj tja prišli že pred menoj — medtem se bom tudi sam že poslovil — in vas bom lahko našel med svojim spremstvom. Storite tako! Tako mora biti!”

Po tem pogovoru je šel Riwalin k Markeju in mu povedal, kakšne vesti je bil prejel o svoji deželi in svojih ljudeh. [1570] Naglo se je poslovil od njega in njegovih dvorjanov, in te je ob Riwalinovem slovesu prevzela tolikšna žalost, da še nikoli poprej ni slišal tožb, kakršne so se tam in tedaj razlegale zavoljo njega. Za popotnico je dobil mnogo blagoslovov: naj Bog blagovoli obvarovati njegovo čast in njegovo življenje. Ko se je spustila noč in je prišel k svoji ladji [1580] ter se z vso opremo vkrcal, je tam našel svojo damo, lepo Blanscheflur, in ladja je brž odrinila od obale. In tako sta odplula.

Ko je Riwalin prispel v svojo deželo in spoznal, v kako silno stisko jo je pahnil Morgan s svojo nadmočno vojsko, je dal poklicati svojega maršala, [1590] o čigar zanesljivosti ni dvomil in ki je bil njegovo edino upanje, moža, ki je njemu na čast skrbel za njegovo deželo in njegove ljudi: to je bil Rual li Foitenant, vzor časti in zvestobe, mož neomajne vdanosti. Riwalinu je izčrpno in poznavalsko poročal o težkem položaju, [1600] v katerem se je znašla njegova dežela. “A ker vas je Bog,” je rekel, “poslal domov in ste nam mogli pravočasno priti na pomoč, se bo vse dobro izteklo in bomo vsi ostali pri življenju: le zaupati moramo vase in pozabiti na strah.”

Nato mu je Riwalin poročal o ljubezenski prigodi [1610] s svojo Blanscheflur. Rual se je od srca razveselil in rekel: “Jasno vidim, gospod, da vaš ugled v vsakem pogledu raste. Vaše dostojanstvo in vaša slava, vaša sreča in vaša odličnost se

vzpenjajo kot sonce. Na vsem svetu je ni žene, ki bi lahko tako oplemenitila vaše ime kakor ona.⁵⁴ [1620] Zato, gospod, upoštevajte moj nasvet: če je bila z vami tako ljubezniva, jo morate za to nagraditi. Ko bo ta neprilika za nami in bo odvrnjena nevarnost, ki nam ta hip tiči za vratom, priredite slavje, ki naj bo karseda veličastno in razkošno, in se na njem vpričo sorodnikov in vazalov javno poročite z njo. [1630] Še posebej pa vam svetujem, da svoj zakon še pred bojem potrdite po krščanski šegi, v cerkvi, pred duhovni in laiki; s tem priključite blagoslov nadse, in lahko ste prepričani, da se bo stvar za vas iztekla nadvse častno in srečno.”⁵⁵

Tako se je tudi zgodilo, tako so storili, tako se je zanj res vse dobro končalo. [1640] In ko jo je vzel za soprogo, jo je zaupal v varstvo zvestemu Foitenantu. Ta jo je odpeljal v Canoël, prav tisti grad — tako sem bral — po katerem je bil imenovan Canelengres: Canel izvira iz Canoela.⁵⁶ Na tem gradu je imel tudi Rual svojo ženo, [1650] damo, ki je svoje misli in dejanja z žensko stanovitnostjo posvetila dvornemu življenju. Njej je zaupal svojo gospodarico in poskrbel za njeno udobje, primerno njenemu stanu. Ko se je nato Rual vrnil k svojemu gospodu, sta prišla do enotnega sklepa o nevarnosti, ki jim je grozila. [1660] Po vsej deželi sta razposlala sle in sklicala svoje viteze; vse vire in vso svojo vojaško moč sta usmerila v protinapad in s četami odjezdila Morganu naproti. Morgan in njegovi možje so ju pričakali dobro pripravljene, in Riwalinu so pripravili dobrodošlico s silovitim napadom. [1670] Ah, koliko vrlih vojščakov je bilo tam pokošenih in pogubljenih! Le redkim je bilo prizaneseno. Koliko jih je izkusilo silno stisko in koliko od obeh vojska jih je tam obležalo ranjenih ali mrtvih! V tej strašni bitki za obrambo dežele je bil ubit tudi najbolj objokovanja vredni, nad čigar izgubo bi moral žalovati ves svet, če bi presunljive tožbe [1680] po njegovi smrti sploh še imele kak smisel: žlahtni Canelengres, ki se ni nikdar niti za pol stopinje odmaknil od viteškega duha in knežje odličnosti, je tam žalostno obležal mrtev. A kljub bojnemu vrvežu so se njegovi možje prebili k njemu in ga stežka umaknili z bojišča. Ob glasnih tožbah so ga odnesli [1690] in ga pokopali kot moža, ki je seboj v grob odnesel nič več in nič manj kot vso njihovo slavo in čast.

Ko bi zdaj hotel na dolgo in široko pripovedovati o njihovem obupu, o njihovem žalovanju in o tem, kar je objokoval vsak zase — čemu bi to koristilo? Bilo bi odveč. Z njim so umrli vsi, umrli sta njih čast in imovina, [1700] usahnila je moč njihovih src, ki naj bi plemenite ljudi navdajala z radostjo in življenjsko srečo. Tako se je zgodilo in tako mora poslej biti: žlahtni Riwalin je mrtev, in

⁵⁴ Etična in moralna rast moža po zaslugi dame sodi med osrednje elemente srednjeveške ljubezenske ideologije.

⁵⁵ Ta Rualov govor v *Sagi*, torej verjetno tudi pri Thomasu, manjka. — Po kanonskem pravu je bil nezakonski otrok po naknadni cerkveni sklenitvi zakonske zveze med staršema legitimiran in razglašen za dednega upravičenca. Nekateri interpreti dopolnitev slavja v ožjem krogu dvorjanov z uradnim cerkvenim obredom razumejo bolj kot poskus, da bi se ob čezmernem ceremonialu pozabilo na neortodoksen začetek njunega odnosa in z Blanscheflur spralo madež priležnice.

⁵⁶ Krajevno ime *Canoël* zasledimo samo pri Gottfriedu in se kot ime gradu morda nanaša na bretonski kraj Canuel, vendar domnevno nima zveze z Riwalinovim vzdevkom, saj ta izvira iz starejšega izročila Tristanove snovi. — V *Sagi* (in torej verjetno tudi pri Thomasu) je Tristanovemu očetu ime *Kanelangres*.

zdaj ni potrebno nič drugega kakor to, da z njim ravnajo, kot se za umrlega spodobi. Druge izbire nimajo: ločiti se morajo od njega, in prav je tako; [1710] naj zanj poskrbi Bog v nebesih, ki še nikoli ni spregledal žlahtnega srca! Mi pa raje povejmo, kaj se je zgodilo z Blanschefflur. Ko je zala mladenka slišala žalostno vest ... kako ji je bilo tedaj pri srcu — Vsemogočni, obvaruj nas pred tem, da bi to kdaj morali izkusiti sami! Niti najmanj ne dvomim: [1720] če je kdaj kakšna žena zavoljo ljubljenega moža v srcu prestajala smrtne muke, so se te zdaj polastile tudi *njenega* srca: izpolnjeno je bilo s smrtno bolečino. Vsemu svetu je dokazala, da jo je njegova smrt presunila do dna srca. Ob vsej tej žalosti pa ji oči nikoli niso omočile solze. Kako je vendar mogoče, Bog in Gospod, da ni jokala? [1730] Njeno srce je okamnelo: v njem ni bilo več življenja razen žive ljubezni in tako zelo žive bolečine, ki se je z vso svojo živostjo borila proti njenemu življenju. Mar ni objokovala svojega gospoda z besedami bridkosti? Ne, o ne! V tistem hipu je obnemela, tožba ji je zamrla na ustnicah; njen jezik, njena usta, njeno srce, njen duh, [1740] vse ji je otrpnilo. Lepotica ni bila zmožna tožbe, ni vzklikala ne "ah!" ne "gorje!"; zgrudila se je na tla in tam v mukah ležala štiri dni, bolj pomilovanja vredna kot kadar koli kakšna žena. Obračala se je in upogibala život sem ter tja, naprej in nazaj, in to je počela, dokler ni naposled v hudih bolečinah rodila sinčka. [1750] Poglejte: on je zaživel — ona pa je mrtva obležala.⁵⁷

Ah, ta bridkostni prizor, ki se je po bridki bolečini ob tej še bridkejši bolečini razpiral v še bridkostnejše obzorje!⁵⁸

Ljudi, katerih čast je bila odvisna od Riwalina in ki jih je imel ta v časteh, dokler je bilo Bogu po volji, da jih ima, je prevzela neizmerna žalost, [1760] ki je presegala vsako drugo žalost: kajti vsi njihovi upi in njihova moč, njihova dejanja in vse njihovo viteštvo, njihov sloves in njihovo dostojanstvo — vse to je bilo pokopano z njim. Njegova smrt je bila v znamenju slave, njihova pa v znamenju bede. A naj je bil za deželo in ljudi pretres ob smrti njihovega gospoda še tako silovit, [1770] vendarle ni bil tako presunljiv kot pogled na trpljenje in usmiljenja vredno smrt prelepe Blanschefflur. Naj vsak dober človek objokuje njeno trpljenje in njeno nesrečo! In kdor je bil kdaj v zanosu zavoljo ženske ali bi to rad šele izkusil, naj pomisli, kako zlahka [1780] se celo dobrim ljudem izjalovijo namere, kako hitro se lahko njihova radost in ugodje spremenita v trpljenje, in naj brezgrajni ženi zaželi božjo milost, da ji bosta Njegova dobrotta in Njegova vsemogočnost v pomoč in uteho! Mi pa spregovorimo o otročiču, ki je ostal brez očeta in matere, [1790] ter o tem, kakšne namene je imel Bog z njim.

⁵⁷ Na ta prikaz Tristanovega rojstva se je kasneje skliceval Richard Wagner v svoji glasbeni drami *Siegfried*, kjer Mime svojemu rejencu Siegfriedu njegovo rojstvo opisuje s podobnimi besedami: "[Sieglinde] se je obračala sem ter tja, / pomagal sem, kakor sem mogel: / stiska je bila huda, umrla je — / toda Siegfried, ta je preživel."

⁵⁸ V izvorniku neprekosljiva aliteracija: "owê der ougenweide, / dâ man nâch leidem leide / mit leiderem leide / siht leider ougenweide!"